

Х.Є. ГУРІНОВИЧ, В.М. ТРАЧ

МЕТОДИКА

**ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОГО
ВИХОВАННЯ ДЛЯ КОРЕКЦІЇ РУХОВОЇ
ФУНКЦІЇ ГЛУХИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО
ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

ЛЬВІВ – 2005

Х.Є. ГУРІНОВИЧ, В.М. ТРАЧ

**МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ КОРЕКЦІЇ
РУХОВОЇ ФУНКЦІЇ
ГЛУХИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Навчальний посібник

ЛЬВІВ – 2005

УДК: 796.035: 376.33

ББК: 75.1: 74.43

Г – 95

Автори: аспірант кафедри біологічних основ фізичної культури Львівського державного інституту фізичної культури Х.Є. Гурінович;
к.б.н., завідувач кафедри біологічних основ фізичної культури Львівського державного інституту фізичної культури, відмінник освіти В.М. Трач

Рецензенти: д.мед.н., професор, зав. кафедри пропедевтичної педіатрії Івано-Франківської державної медичної академії А.П. Юрцева;
к.мед.н., доцент кафедри оториноларингології Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького Ю.Р. Барильяк;
к.пед.н., доцент, зав. кафедри теорії і методики олімпійського і професійного спорту Львівського державного інституту фізичної культури М.М. Линець;

Рекомендовано до друку Вченою радою Львівського державного інституту фізичної культури (протокол № 8 від 1.06. 2004 р).

Допущено в якості навчального посібника для студентів вищих навчальних закладів фізкультурного профілю (лист Держкомспорту України №6 / 285 від 21.01.2005 р.).

Х.Є. Гурінович, В.М. Трач

Г – 95 Методика використання засобів фізичного виховання для корекції рухової функції глухих дітей молодшого шкільного віку: Навч. посіб. – Л., 2005. – 100 с.
ISBN 966-663-159-8

У навчальному посібнику подано причини виникнення та класифікації глухоти, особливості розвитку рухового аналізатора у глухих дітей, визначено роль рухливих ігор у корекційно-педагогічному процесі фізичного виховання для даної категорії дітей, складені орієнтовні комплекси спеціальних вправ та висвітлена методика підбору рухливих ігор для глухих дітей молодшого шкільного віку.

Рекомендується фахівцям спеціальних закладів освіти, викладачам та студентам факультету фізичної реабілітації БНЗ.

ББК: 75.1: 74.43

УДК: 796.035: 376.33

ISBN 966-663-159-8

© Гурінович Х.Є., 2005 р.

© Трач В.М., 2005р.

ВСТУП

В Україні на початку XXI століття нараховується 2,5 млн. інвалідносправних людей різних категорій. Сюди, зокрема, належать і глухі діти [1].

Вивченням потреб осіб з порушеним слухом займалися дослідники щирою тривалого часу, але проблема інтеграції глухих людей в активне життя суспільства і надалі залишається дуже актуальною. Багаторічна робота українських та іноземних спеціалістів з глухими дітьми свідчить, що найкращим діючим методом реабілітації даного контингенту є реабілітація фізичними методами фізичного виховання [43, 49]. Фізичне виховання глухих дітей спрямоване на всебічний розвиток особистості, вирішення оздоровчих, освітніх, виховних та корекційно-компенсаторних завдань [9, 23, 34, 44, 51].

Систематичні заняття фізичними вправами не лише підвищують адаптацію осіб з порушеним слухом до умов життя, розширюють функціональні можливості організму, але і сприяють розвитку координації рухів в діяльності опорно-рухового апарату, серцево-судинної, дихальної, травної та видільної систем, позитивно впливають на психіку, мобілізують їх волю, концентрують відчуття соціальної значимості. У зв'язку з цим, важливим завданням є наукове обґрунтування системи фізичного виховання аномальних дітей, що дає змогу забезпечити, у комплексі з іншими методами, їх професійну та соціальну реабілітацію.

РОЗДІЛ 1

ЕТИОЛОГІЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ГЛУХОТИ

1.1. Етіологія глухоти

Згідно з оцінками ВООЗ, на межі 20-21 ст. кількість людей, які страждають порушенням слуху, складає 42 млн [51]. Приблизно одна дитина на тисячу народжується глухою. Окрім того, від 2 до 3 тисяч дітей втрачають слух в ранньому дитинстві [74]. Втрата слуху в ранньому віці негативно позначається на формуванні індивідуальності людини, розвитку фізіологічних систем, ускладнює її соціальну, побутову і психологічну адаптацію [2, 40]. Тому вивчення фізіологічних механізмів змін систем, які взаємодіють, залежать і впливають на слухову сенсорну систему, має велике значення не тільки для діагностики глибини хвороби і стану ускладнень, а й для обґрунтування і вибору ефективної методики реабілітації. Тому проблема інтеграції людей з особливими потребами в активне життя суспільства є дуже актуальною [11, 13, 26, 41, 46,].

Як свідчать фундаментальні дослідження в галузі фізіології м'язової діяльності, удосконалення основних форм рухової діяльності в значній мірі обумовлюється функціональним станом систем організму глухих дітей. У зв'язку з цим, розвиток наукових основ корекції рухової діяльності глухих дітей є актуальним і соціально вагомим [1, 4, 12, 22, 43].

Мовна практика дитини 3-5 років дуже велика. До шкільного віку при нормальному розвитку слухової сенсорної системи дитина повністю оволодіває мовою. Цей процес може порушитися при незначному зниженні слуху в ранньому віці. Глухота – повна відсутність слуху чи таке його зниження, при якому звичайна розмовна мова сприймається на відстані 10-20 см від вуха або лише за допомогою слухових апаратів [18]. У дітей, яких ми називаємо глухими, внаслідок вродженої чи набутої втрати слуху мова без спеціальної

вичиння не розвивається або розвиток її припиняється у ранньому віці. Наслідок цього у них розвивається глухонімота. Відсутність мови або її недостигність батьки зауважують не одразу, а приблизно через 7-9 місяців після того, як дитина оглухла. У дітей, які оглухли в ранньому віці, якщо не вжити певних заходів щодо збереження мови, вона може порушитися дуже швидко, навіть через 2-3 місяці. Отже, у цих дітей первинним є порушення слуху, а вторинним – порушення мови [59, 60].

Як відомо, розрізняють два основних види недостатності функції слухового сприйняття:

- приглухуватість – зниження слуху, при якому сприйняття мови можливе лише за умови підсилення голосу, наближення того, хто говорить до уха хворої людини;
- глухоту, при якій сприйняття мови ускладнюється навіть з використанням засобів сурдопедагогіки.

В часом появи глухота характеризується термінами “прелінгвальна” та “постлінгвальна”. Прелінгвальні порушення слуху та глухоту встановлюють у перші 4 роки життя, тобто до початку мовлення. Зрозуміло, що вроджені вади слуху швидко будуть “прелінгвальними”. Якщо ж послаблення слуху виявилось пізніше того, як дитина оволоділа мовленням, такі порушення називають “постлінгвальними” [53, 62, 69].

В залежності від того, який з фізіологічних аспектів слухового процесу порушений, у дитини розрізняють три типи втрати слуху. Якщо страждає лише провідення – порушення слуху називають кондуктивним. Якщо ж порушене сприйняття звуку, то глухоту називають сенсоневральною. Порушення провідення та сприйняття звуку називається змішаним. Сенсоневральні порушення слуху можуть виникнути у будь-якому віці, але переважно їх кількість проявляється вже в ранньому дитинстві. Серед причин такого типу порушень слуху велику роль відіграють генетичні фактори та фактори зовнішнього середовища. Наприклад, добре відомо, що понад половину (близько 60%) усіх випадків вродженої сенсоневральної

приглухуватості та глухоти зумовлені саме спадковими причинами. Решт випадків припадає на долю дії негативних факторів зовнішнього середовища, які впливають на органи плоду або дитини, яка народилася. Наприклад, причиною сенсоневральних порушень слуху можуть бути мутації в окремих генах людини, які кодують синтез білкових молекул, важливих для нормальної роботи слухового аналізатора. До таких білків належать коннексин-26, міозин-7а та інші. Окрім того, сенсоневральну глухоту можуть спричинити і негенетичні вади розвитку завивка, захворювання внутрішнього вуха та нервової системи, токсичні впливи деяких хімікатів, антибіотиків, шумова травма [56, 57, 58].

Не дивлячись на значні досягнення медицини в профілактиці та лікуванні багатьох захворювань, число осіб з недоліками слуху зростає. Поширеність глухоти в різних географічних зонах неоднакова і залежить від віку, статі, умов праці та низки інших причин. При масовому обстеженні населення в різних зонах нашої країни порушення слуху зафіксоване у понад 6% осіб. Виявлено вплив кольору очей на схильність до втрати слуху: 27% оглянутих осіб мали темні очі (усі відтінки карого), а 78% - світлі (голубі, зелені, сірі). Ці дані свідчать про те, що підвищений вміст меланіну захищає від втрати слуху. Серед пацієнтів, у яких причиною втрати слуху став менінгіт, 97% були з світлим кольором очей [55].

Порушення слуху, як правило, є наслідком хворобливих змін слухового апарату. Розрізняють захворювання зовнішнього, середнього і внутрішнього вуха. До захворювань зовнішнього вуха відносять заростання слухового проходу у зв'язку з хронічними запаленнями його стінок. Це буває в результаті надходження інфекції ззовні або внаслідок тривалого подразнення шкіри зовнішнього слухового ходу гноєм, що витікає з середнього вуха; наявності сірчаного корка, що закриває слуховий прохід, сторонніх тіл, які можуть потрапити у вуха; ушкодження барабанної перетинки при копірванні у вушних паличками, сірниками тощо; від швидкої зміни атмосферного тиску. До захворювань середнього вуха відносять: катарі середнього вуха в результаті

васнодійних розростань у носоглотці, гостре запалення середнього вуха (отит). Отити середнього вуха - найчастіші захворювання дитинства. Аналітична оцінка показує, що від 75% до 95% усіх дошкільнят уражені отитом середнього вуха з піком першого прояву захворювання у віці від 6 до 18 місяців. Проблема отитів вивчалася багатьма вченими: Holm та Kupze (1969), Shriberg & Kwantowski (1982), Menyuk (1986), Nozza (1988). У деяких дітей є сприятливі фактори для виникнення отиту. Це діти з розщепленням піднебіння, синдромом Дауна та з черепно-лицьовим синдромом. Вони особливо схильні до отитів. Майже усі з них потребують імплантації тимпаностомної труби [54, 66, 70, 72, 78].

До захворювань внутрішнього вуха відносяться такі дефекти й порушення, як відсутність лабіринту або недорозвинення його окремих частин та інше. Хворобливі зміни у слуховому апараті нерідко виникають внаслідок порушень нормального розвитку зародка, а також різних пошкоджень його під час пологів – стискання голівки плоду вузькими пологовими шляхами або пошкодження акушерських щипців при патологічних пологах [74].

Нерідко це результат захворювання органу слуху, а відповідно, характер порушення порушення слухової функції, в значній мірі залежать від етіології захворювання. Стійкі порушення слуху у дітей можуть бути вродженими (генетичними) та набутими (постнатальними). Вроджений характер порушення слуху зафіксовано у 25 % глухих дітей. Роль спадкового фактору в виникненні причини вродженого порушення слуху є досить вагомим. У глухих батьків діти з дефектом слуху народжуються частіше, ніж у тих, які добре слухають. В основі спадково зумовлених порушень слуху частіше всього лежать порушення ембріонального розвитку органу слуху у вигляді повної та часткової відсутності внутрішнього вуха. Рідше зустрічаються порушення розвитку середнього та зовнішнього вуха у вигляді відсутності барабанної порожнини з відсутністю слухових кісточок та атрезії зовнішнього слухового ходу.

Спадково зумовленими можуть бути не лише вроджені порушення слуху, але і початки набуті глухоти, коли важкі порушення слуху настають після

порівняно слабких шкідливих впливів. Ці випадки пояснюються вродженою неповноцінністю слухового органу. З інших причин, які зумовлюють вроджене порушення слуху, необхідно зазначити інфекційні захворювання матері, перенесені під час вагітності, інтоксикації плоду зі сторони організму матері, травми впродовж вагітності, хромосомні порушення.

Серед інфекційних захворювань особливе значення мають вірусні інфекції (кір, грип, скарлатина, паротит). Одні інфекційні захворювання (менінгіт, грип, паротит) викликають ураження нервового апарату слухового аналізатора (кортієвого органу чи стовбура слухового нерву), інші (кір, скарлатина) – переважно впливають на середнє вухо, а запальний процес, який при цьому виникає, не лише спричинює порушення функції звукопровідного апарату середнього вуха, але може викликати також захворювання внутрішнього вуха (гнійний лабіринтит). Грипозна інфекція стає небезпечною по відношенню до впливу на слуховий орган, яким вона впливає на маленьку дитину. Останнім часом виявлено, що однією з причин аномалій може бути порушена будова хромосомного набору у батьків. При цьому порушується стабільність хромосомного комплексу, парність їх набору. Турпет синдром, q-синдром, Down синдром, Hurler синдром часто спричинюють порушення слуху.

Найбільш небезпечним для зародка слухового нерву є захворювання, які виникає у матері в перші три місяці вагітності. Серед внутрішньо-маткових інфекцій найбільш поширеними є рубелла, цитомегаловірус, токсоплазмоз. Герпес та група Б стрептококів – найбільш небезпечні неонатальні інфекції. Віруси є небезпечними, бо з початку своєї появи швидко уражають центральну нервову систему. Хоча обидва типи бактеріальної інфекції лікуються антибіотиками і бактерія руйнується, часто залишаються неврологічні каліцтва і порушення слуху. Ризик неврологічних ускладнень, мовних, слухових та хромосомних порушень у недоношених дітей досить високий [71].

До числа етіологічних факторів, які викликають стійкі порушення слухової функції, значну роль відіграють деякі хімічні речовини, які мають

токсичний вплив на слуховий аналізатор (важкі метали, ртуть, кадмій, свинець). Високий вміст алкоголю у крові матері має негативну дію на плід, викликаючи розумову відсталість.

Лікування під час вагітності, яке може спричинити неонатальну глухоту, виникає переважно від антибіотиків, таких як стрептоміцин, канаміцин, гентаміцин. Діуретики також можуть мати прямий вплив на втрату слуху.

Оточуючий шум, викликаний виробничою необхідністю виконання роботи, може досягати потенційно небезпечних для здоров'я меж. Такий шум перешкоджає сну, призводить до втрати слуху.

В основі важких порушень слуху у дітей частіше лежать ураження внутрішнього вуха. Зафіксовані випадки повної відсутності лабіринту, недорозвиток кортієвого органу, при чому недорозвиненим виявляється саме периферичний кінцевий апарат слухового нерву – волоскові клітини.

Ступінь ураження слуху при захворюваннях середнього вуха може бути різним. Для цих захворювань характернішими є легка та середня ступінь порушення слуху, хоча часто зустрічаються і складніші порушення слуху. Також порушення слуху – поліетіологічне захворювання.

1.2. Сучасні класифікації глухоти

У Міжнародній класифікації захворювань, травм та причин смерті, яка була введена в дію з 1970 року, глухота класифікується таким чином [2]:

1. Глухота, набута і вроджена (виключена глухота психогенного походження).

1. Інші види глухоти:

- а) глухота на обидва вуха;
- б) глухота на одне вухо та часткова глухота на інше;
- в) глухота на одне вухо;
- г) зниження слуху на одне чи обидва вуха.

Ця ж класифікація глухоти рекомендується і в Інструктивно-методичних вказівках щодо організації роботи в отоларингологічних та сурдологічних кабінетах.

Спробуємо проаналізувати, чи дозволяє дана класифікація розмежовувати глухих, слабчочуючих та тих, хто втратив слух в старшому віці, тобто виділити контингенти дітей, які потребують спеціальної педагогічної допомоги? Проаналізуємо кожну з рубрик класифікації.

1. Глухота набута і вроджена. Сюди можна віднести глухих від народження та тих, хто втратив слух у будь-якому віці. Відповідно, в одну групу увійдуть і глухі, і ті, хто втратив слух в старшому віці.

2. Глухота на обидва вуха може бути і у глухих від народження, і у тих, хто втратив слух в ранньому віці, до початку розвитку мови, і у пізніший період.

3. Глухота на одне вухо та часткова глухота на інше може спостерігатися і у слабчочуючих, і у тих, хто втратив слух в старшому віці.

4. Глухота на одне вухо, як правило, не заважає розвитку мови. Діти з глухотою на одне вухо не потребують спеціальної сурдопедагогічної допомоги і не входять в контингенти спеціальних дитячих установ для глухих і слабчочуючих.

5. Зниження слуху на одне чи обидва вуха. В першому випадку мовна дитини переважно розвивається нормально, у другому – вона може бути віднесена до слабчочуючих. Тому в цю групу можуть входити як діти, що потребують сурдопедагогічної допомоги, так і ті, кому вона непотрібна.

Отже, розглянута класифікація не дозволяє реалізувати завдання диференційованого підходу до контингентів спеціальних навчальних закладів для глухих і слабчочуючих.

У медичній літературі та в практиці отоларингологів важкі порушення слуху класифікують за Б.С. Преображенським, В.Г. Єрмолаєвим, наступним чином:

- ✓ глухота;

- ✓ приглухуватість 1-го ступеня;
- ✓ приглухуватість 2-го ступеня;
- ✓ приглухуватість 3-го ступеня;
- ✓ приглухуватість 4-го ступеня.

У практиці медико-педагогічних комісій, спеціальних дошкільних установ та шкіл для глухих і слабочуючих використовують класифікацію порушень слуху, яка розроблена Л.В. Нейманом,

- ✓ глухота (1, 2, 3, 4 групи);
- ✓ приглухуватість (1, 2, 3 ступеня).

Відно медико-педагогічної класифікації, розробленої спеціалістами Ф.А. Рау, Р.М. Боскіс, Л.В. Нейман), діти зі стійкими двобічними порушеннями слуху із врахуванням особливостей розвитку слуху і мови та їх симптомів поділяються на глухих, слабочуючих та тих, які втратили слух в ранньому віці. У відповідності з цим поділом комплектуються групи, класи, спеціальні заклади та школи для дітей з тяжкими розладами слуху. Їх реабілітація включає не лише корекційно-педагогічний вплив, але і лікувальні заходи та медичний контроль.

Порівняння розглянутих класифікацій спонукає до висновку, що ні медична, ні педагогічна класифікації, окремо взяті, не можуть дати вичерпної інформації, яка необхідна для планування видів медичної допомоги, вирішення питання диференційованого вияву та обліку дітей з порушеннями слуху та надання їм педагогічної допомоги.

1.3. Діагностика глухоти

Найчастіше, глухоту виявляють батьки, звертаючи увагу на неадекватну реакцію дитини при зверненні до неї. Успіхи в цьому напрямку, перш за все, пов'язані з своєчасністю встановлення діагнозу і, як наслідок, ефективністю лікування, так і реабілітації хворих із порушенням слуху. Рання діагностика порушення слуху може запобігти виникненню проблем з розвитком дитини. Одним

з найбільш актуальних питань сучасної аудіології є вдосконалення методів діагностики порушень слуху. Для діагностики хворих з порушеннями слуху використовують апаратні та неапаратні методи. До перших належить аудіометрія, до других – перевірка слуху з допомогою „живої мови”. І в тому, і в іншому випадку не завжди можна отримати достовірні дані щодо стану слуху, особливо у дітей молодшого віку, тому що спеціалісти часто не враховують фізіологічних особливостей дитячого організму.

Одним з найпоширеніших методів обстеження є тональна порогова аудіометрія, яка визначається слуховою чутливістю в діапазоні частот від 125 до 8000 Гц. Другим, більш достовірним методом перевірки слуху, є мовна аудіометрія. Проведення мовної аудіометрії у більшості випадків подібне до тональної, але замість тонів передаються записані на магнітофон слова [64].

Для оцінки стану слуху необхідно порівняти результати тональної мовної аудіометрії з показниками шепітної та розмовної мови.

В ряді країн із високим рівнем медичного обслуговування була запроваджена програма скринінгу глухоти усіх без винятку новонароджених. Скринінг, що базується лише на реєстрації сімей, які належать до групи підвищеного ризику, може визначити приблизно 50% новонароджених із значною вродженою втратою слуху. Проведене вчасно скринінгове обстеження “відсіває” дітей із вадами слуху. Це дозволяє на ранніх етапах розвитку хвороби скерувати малюків на більш детальне обстеження до спеціаліста.

Успішне виконання програми скринінгу дозволяє розпочинати процес реабілітації глухих малюків практично з народження. В цьому випадку соціальна адаптація таких дітей в суспільстві протікає значно успішніше, ніж при пізній діагностиці та пізньому початку лікувальних заходів [73, 75, 77].

Важливе місце у діагностиці стану слухового аналізатора належить об'єктивним методам дослідження. Найбільш перспективними з них на сьогоднішній день вважаються методи реєстрації і аналізу отоакустичної емісії та метод слухової реакції мозку. Обидва методи можна застосовувати як окремо, так і в комплексі один з одним.

1.4. Пам'ять та мова у глухих дітей

Діти з нормальним слухом отримують велику кількість інформації, під час спілкування із дорослими, дивлячись телебачення. Діти з порушеним слухом не можуть оволодіти великою кількістю інформації через візуальну систему. Вони мають труднощі як із сприйняттям, так і з відтворенням мови, тому що у них недосконала система пам'яті: можлива втрата її елементів, що порушує розуміння прочитаного, збіднює словниковий запас, перешкоджає спокійному викладенню фактів [6, 15, 22, 65, 67].

У дітей з поганим слухом, які вивчають мову усно, сенсорна можливість, що підтримує провідну роль у вивченні мови, є порушена. Сприймання інформації у таких дітей іде візуально. Створення мови вимагає уваги. Коли розвивається мова, іде спілкування дитини з оточуючим середовищем. Труднощі у спілкуванні глухих дітей часто пов'язані з малим мовним запасом. Це стало предметом дослідження багатьох вчених (Rees, 1981; Lubert, 1981; Lasky & Katz, 1983; Thal & Barone, 1985; Stark, 1987; Whites & Wilcox, 1990; Gentry, 1996). Мовні моделі для глухих розробляли Metz, Schiavetti, Sitler (1980, 1988), Moxsen (1981), Boothroyd (1990). Вони включають наступні компоненти: сприйняття, створення та пізнавально-лінгвістичні процеси. Хоча ці компоненти розвиваються і функціонують незалежно, вони впливають один на одного. Дитина використовує такі пізнавальні процеси як: пам'ять, увагу, сприйняття, диференціацію звуків та їх інтеграцію. Вплив цих процесів має бути врахований при плануванні корекційної роботи з дітьми, які мають порушення слуху. Якщо не буде надаватися увага розвиткові вмінь сприйняти мову та якщо мовні знання дитини не будуть враховуватися, розвиток мови буде обмежений [63, 76].

Мова глухих дітей є повільнішою (тривалість голосних та приголосних звуків є довшою), частіше зустрічаються паузи, повільнішим є артикуляційне приміщення: висота голосу є або надто низькою, або навпаки - високою;

голосні звуки вимовляються як дифтонги, а дифтонги - як голосні. Для адекватної вимови необхідно контролювати дію дихальної, фонетичної, резонансної та артикуляційної систем. Чисельні дослідження свідчать, що розуміння мови глухими в середньому становить лише 20 %. Навчання у цих дітей включає виявлення, виділення послідовності, відтворення та синтез слухових сигналів. Увага зосереджується на труднощах у дітей із специфічними мовними порушеннями, порушенням слуху [25].

Дітям з порушеним слухом важко моделювати на слух образи слів, тому що втрата слуху спотворює та зменшує частину чи усі акустичні ознаки, які є основними для цих дітей. У фонологічній оцінці враховуються обидва вміння: сегментарні та над сегментарні. Модель, яка використовується для фонологічної оцінки мови, повинна бути широкою [68].

При розвитку мови у дітей з порушеним слухом лікарі повинні розглянути три специфічні групи вмінь: а) використання залишку слуху для максимального сприйняття та послідовного накопичення слухових ознак мови; б) регуляція темпу мовного механізму для створення збільшеного комплексу моторних ознак мови; в) використання ознак відомих рухів для створення звуків у мові.

Найбільш традиційний метод розвитку мови був впроваджений Мультисенсорною звуковою одиницею наближення, розробленою Calvert та Silverman у 1983 році.

Письмова мова дітей з порушеним слухом вивчається переважно в межах синтаксису. Письмова мова глухих дітей характеризується більшою кількістю орфографічних помилок, ніж у здорових однолітків. Вона поєднує невідповідно використані комбінації займенників, прикметників, прикметників, дієслів та сполучників, які вживаються рідше, ніж у мові дітей нормального слухом.

Процес вивчення мови дітьми з порушеним слухом є триваліший та важчий. Дослідниками виявлено, що письмова мова буде краще вивчатися

через використання моделі паралельно-фазової взаємодії, де різні мовні рівні діють одночасно.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВАННЯ ТА НАВЧАННЯ ГЛУХИХ ДІТЕЙ

2.1. Принципи виховання та навчання

Принципи - вихідні положення, які визначають характер діяльності педагога та дитини. У вихованні та навчанні глухих дітей використовується система дидактичних принципів: наочність, систематичність виховання та навчання, доступність, активність і самостійність в засвоєнні знань, врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, зв'язок навчання з життям. Провідні дидактичні принципи реалізуються в практиці з урахуванням корекційної спрямованості процесу навчання та виховання.

Окрім загальнодидактичних принципів виділяють специфічні принципи, визначені із врахуванням особливостей розвитку глухих дітей, характером роботи з ними (Н.І. Белова, Б.Д. Корсунська, Л.П. Носкова). Ці принципи враховують основні підходи та вимоги до навчання, які використовуються в дефектології (В.А. Лапшин, Б.П. Пузанов). Визначення специфічних принципів також пов'язано з розробкою теорії та практики виховання і навчання глухих та слабочуючих дітей шкільного віку (С.А. Зиков, Р.М. Боскіс, Ф.Ф. Рау). Виділяють наступні специфічні принципи:

1. Генетичний принцип, заснований на врахуванні послідовного розвитку психічних функцій в онтогенезі. Реалізація цього принципу дозволить врахувати загальні закономірності розвитку глухих школярів, побудувати модель корекційно-розвиваючого навчання, яка зорієнтована на врахування сензитивних періодів в розвитку психічних функцій.

2. Принцип розвиваючого навчання. В його основу покладені орієнтація на здорові сили дитини та забезпечення відповідно віку рівня психічного розвитку. Багато глухих дітей є педагогічно запущеними. В дошкільних шкільних установах мають бути створені умови для максимальної реалізації

можливостей дитини. Визначення індивідуальних можливостей глухої дитини можливе лише за умови активної участі педагогів.

4. Принцип корекційної спрямованості виховання та навчання являється провідним принципом для дітей із відхиленнями в розвитку. Даний принцип торкається усіх ланок освітньо-виховного процесу. Цей принцип передбачає комплексно-індивідуальний підхід до дитини, враховуючи структуру та характер порушень у неї, виявленні потенційних можливостей кожної дитини.

У змісті навчання виділяють специфічні розділи, які несуть основне корекційне навантаження: розвиток мови, розвиток слухового сприйняття та покращення вимови. Завдання цих розділів пов'язані з подоланням найважчих порушень відсутності чи порушення слуху та спрямовані на формування усної та письмової мови. Кінцевою метою цієї роботи є формування мови як засобу комунікації, використання якої дасть можливість дитині спілкуватися з ровесниками та однолітками.

Корекційна спрямованість виховання виражається також і у використанні спеціальних засобів для розвиваючої та корекційної роботи. З метою розвитку слухового сприйняття, активізації залишкового слуху широко застосовується звукопідсилювальна апаратура колективного та індивідуального призначення. У навчанні дітей широко використовуються спеціальні ігрові ігрові: зоровий, руховий, тактильний.

Окрім змісту виховання, корекційна спрямованість відображена і у формах роботи з дітьми: використання фронтальних, індивідуальних занять, роботи невеликими групами (по 2-3 дитини).

5. Принцип діяльності. Психічний розвиток здійснюється в діяльності. Через різні види діяльності дитина пізнає оточуючий світ, розширює та покращує способи орієнтування в ньому, опановує соціальну сферу життя спираючись на взаємовідносини з іншими. У змісті виховання на різних етапах виділяють провідні види дитячої діяльності, визначаючи їх розвиваюче та корекційне значення, спрямованість на розвиток універсальних людських

здібностей. Процес розвитку та виховання дитини дошкільного та молодшого шкільного віку пов'язаний із предметною, ігровою, конструктивною та елементарною трудовою діяльністю.

5. Принцип врахування ступеня вираженості та структури порушення Глухі та чуючі діти мають великі відмінності у рівні слуху, мови інтелектуальному розвитку. Саме диференційований принцип передбачає врахування структури порушень при організації виховання та навчання школярів із порушеним слухом. У відповідності з цим принципом використовуються різні програми, в яких визначені вимоги щодо розвитку мови, слухового сприйняття та навчання вимови.

Диференційований принцип реалізується і стосовно форм навчання: складі групи для слабчочуючих чи глухих дітей можуть бути виділені дві підгрупи дітей з різним розвитком мови, що дозволяє краще враховувати можливості та темпи мовного розвитку.

6. Принцип формування мовного спілкування. Він пов'язаний із необхідністю формування у дитини потреби в спілкуванні, оволодінні необхідними мовними засобами, створенні слухо-мовного середовища, яке забезпечило можливості мовної практики.

В якості допоміжного засобу, який сприяє кращому оволодінню структурою слова, прискоренню темпів навчання читанню, використовується дактилологія.

7. Принцип розвитку слухового сприйняття являє собою максимальний розвиток залишкового слуху завдяки використанню звукопідсилювальної апаратури індивідуального або колективного використання. Слухове сприйняття, яке постійно розвивається, створює кращу сенсорну базу для орієнтування у звуках оточуючого світу. Апаратура колективного призначення використовується на фронтальних та підгрупових заняттях, індивідуальні апарати – на деяких фронтальних заняттях (музичних, фізкультурних), під час вільної діяльності дітей. Постійне використання звукопідсилюючої апаратури необхідним компонентом слухо-мовного середовища, організація якого м

важливі значення для формування мови та мотиваційного спілкування глухих дітей

2.2. Методи виховання та навчання

Під методами розуміють способи педагогічного впливу, спрямовані на досягнення мети виховання або навчання. Метод включає як спосіб діяльності педагога, спрямований на організацію та керівництво діяльністю дітей, так і способи та види діяльності тих, кого виховують. Різноманітність завдань виховання та навчання глухих дітей, рівень сформованості їх пізнавальної та мовної діяльності вимагає використання різноманітних методичних прийомів. У загальношкільній та шкільній сурдопедагогіці використовуються наочні, словесні та практичні методи навчання (Н.І. Бєлова, 1985). В процесі шкільного виховання глухих дітей виділяють три групи методів: *загальні*, які використовуються в різних типах шкіл, в тому числі і в масовій школі; *тематичні*, що використовуються при вивченні того чи іншого предмету в школі глухих чи слабобачущих; *специфічні*, які спеціально використовують у педагогічній діяльності в певних розділах роботи, наприклад при проведенні роботи по вивченню історії мови (Н.Ф. Засенко, 1989). Вирішення різноманітних завдань при вивченні також забезпечується в процесі різного поєднання наочних, практичних та словесних методів. Їх виділення пов'язано із наочно-діючим та словесно-образним способами пізнання дійсності дитиною. Взаємозв'язок різних методів залежить від віку глухого дитини, її пізнавального та мовного розвитку, способу спілкування з оточуючими.

Наочні методи та прийоми вивчення. До цих методів належать демонстрація, розглядання предметів, явищ, малюнків, демонстрація слайдів, відеофільмів, відеофільмів, використання комп'ютерних програм. До наочних методів також віднести і використання ряду прийомів, в основі яких лежить спостереження дії та наслідування, показ способу дій, зразка завдань. Враховуючи особливості, роль зорового сприйняття у пізнанні оточуючого світу глухими дітьми, переважання образного мислення, можна вважати наочні методи

найбільш адекватними процесу виховання та навчання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Одним із основних наочних методів виховання та навчання школярів є *спостереження*. Він використовується у всіх формах виховної та освітньої роботи з дітьми: в повсякденному житті, на прогулянках та екскурсіях, на заняттях, під час ігор, при малюванні та інших видах діяльності. В процесі спостережень формуються основні уявлення та знання про оточуючий світ.

В залежності від характеру пізнавальних завдань використовуються спостереження різного виду: а) для формування уявлень про властивості та якості предметів і явищ (величину, форму, колір, структуру); б) за змінами та перетвореннями об'єктів навколишнього середовища (спостереження за ростом рослин, за діяльністю людей); в) для встановлення логічних зв'язків між явищами та властивостями (за сходженням снігу можна говорити про наближення весни, за цвітінням квітів – про пору року).

Ефективність використання спостереження як метода навчання глухи дітей забезпечується при виконанні ряду умов:

- врахування вікових можливостей дітей при підборі об'єктів та обсягу уявлень, які формуються в ході спостережень. Небажано організовувати спостереження одночасно за декількома об'єктами або ж за об'єктами, які дітям мало зрозумілі;
- визначення чітких цілей спостереження та фіксація уваги дітей на них;
- послідовність та планомірність здійснення процесу спостереження який залежить від завдань, зовнішнього вигляду предметів, якими ведеться спостереження, ступеня обізнаності дітей з цим предметами;
- тісний зв'язок між проведенням спостережень та фіксацією їх мові. Нові слова, пов'язані із об'єктами спостереження включаються у спілкування з дітьми, використовуються в описах і поясненнях. Викладач вказує на відповідні об'єкти, деталі,

властивості та називає усно, а при необхідності використовує таблички з написаними словами або записує нові слова на дошці.

В якості поширеного методичного прийому використовується *розглядання малюнків*, яке сприяє вирішенню різноманітних дидактичних завдань. Процес сприйняття та розуміння малюнків завжди пов'язаний зі визначенням словника, уточненням значення слів та фраз, розвитком розмовної мови. Необхідно враховувати, що не завжди глухі діти правильно сприймають зміст малюнків. Тому важливо не лише організувати їх сприйняття, але і перевірити розуміння їх змісту за допомогою демонстрації дії, вказівок на предмет, малювання.

Інше місце для навчання та виховання глухих дітей має *показ слайдів, діафільмів, діафільмів, мультфільмів*. Їх демонстрація викликає у дітей великий інтерес та може використовуватися як ефективний засіб формування різноманітних уявлень про явища сточуючого світу, сприяти соціальному, інтелектуальному та мовному розвитку дитини. Після першого перегляду фільму з'являється загальне враження від нього, уточнюється відношення дітей до подій. В процесі повторного перегляду викладач конкретизує зміст деяких епізодів, а при необхідності уточнює окремі факти та зв'язок між ними.

До дидактичних методів навчання належить і ряд методичних прийомів, в процесі яких використовується *виконання дій за наслідуванням та зразком*. Ці прийоми використовуються при вивченні гри. На початкових етапах навчання, в процесі формування первинних навичок, частіше всього використовується *наслідування дій викладача*. Робота з використанням зразка значно складніша, ніж робота за наслідуванням. Вона передбачає вищий рівень сприйняття, необхідність аналізувати зразок, визначити прийоми роботи, можливості застосування наслідування у власній діяльності.

Практичні методи навчання. До групи цих методів належать різні види продуктивної діяльності, гра, моделювання.

Важливе значення для сенсорного виховання, розвитку мислення та інших психічних процесів, а також для формування мови мають *дії з*

предметами Так, ознайомлюючи з особливостями зовнішнього вигляду фруктів, викладач пропонує дітям цілу низку практичних дій (роздивитися, понюхати, спробувати на смак), в процесі яких у дітей формуються уявлення про форму, колір, величину, смак, запах. Для глухих дітей накопичення чуттєвого досвіду дозволяє збагатити уявлення про знайомі предмети, сприяє розвитку різних видів сприйняття: зорового, тактильно-рухового, смакового.

До практичних методів відносять *мистецьку та конструктивну діяльність*, пов'язану із формуванням практичних вмінь та навичок – малюванням, ліпкою, вирізанням, наклеюванням аплікацій.

Одним із поширених методів є *ігровий*. Він пов'язаний із використанням різних компонентів гри з метою вирішення виховних та освітніх завдань. Ігровий метод може використовуватися на різних етапах заняття – і для повідомлення дітям нової інформації, і для її закріплення. Широко використовується дидактична гра як метод і засіб навчання. Найчастіше вона використовується для активізації та закріплення засвоєних знань. Для ігор глухих дітей характерна надто велика деталізація: замість розгортання сюжету діти, як правило, переходять на відтворення деталізованих предметних дій. Навміючи самостійно відокремлювати основне, діти часто відтворюють другорядні елементи ситуації. Часто вони намагаються з дня в день повторювати одні і ті ж ігрові дії, особливо якщо вони були раніше продемонстровані дорослими. Наслідування, копіювання дорослих часто стає метою при входженні дитини в роль. Однією з особливостей ігрової діяльності глухих дітей є труднощі ігрового заміщення, тобто можливості використання гри предметів, які в побуті мають інше значення, наприклад палички використовується в ролі олівця чи термометра, листочок – в ролі грошей. У самостійних іграх діти рідко використовують предмети, яким не властива справжня функція. Повноцінна сюжетно-рольова гра без спеціального навчання у глухих дітей не формується.

Одним із наочно-практичних методів для глухих дітей служить *модельювання*, яке передбачає створення моделей або їх використання для формування знань про властивості, відношення, зв'язок об'єктів.

Словесні методи. Словесні методи займають велике місце при навчанні і вихованні глухих дітей, так як їх використання пов'язано з організацією мовного спілкування. Однак при порівнянні з масовими дитячими закладами використання для глухих дітей тісно пов'язане із практичними та наочними методами, особливо на початкових етапах виховання. До словесних методів належать: *словесні конструкції, бесіда, розповідь та пояснення викладача. Візуальні інструкції* використовуються при організації побуту дітей, вільної діяльності, на всіх етапах заняття.

Бесіда – важливий засіб розвитку діалогічного мовлення глухих дітей. На відміну від інших словесних методів, передбачає використання і наочних методів – малювання, графіку різних предметів, малюнків. Але на відміну від чуучи дітей, глухі діти спочатку не можуть без допомоги викладача брати участь в бесіді. Для розвитку їх вмощь розуміти прості запитання та відповідати на них з використанням жестів, коротких слів, вказівок на предмети, таблички. В процесі бесіди уточнюється розуміння значень необхідних слів, вводяться нові. До організації бесіди ставиться ряд дидактичних вимог: запитання потрібно ставити одночасно, вони повинні бути точними, враховувати обсяг знань дітей з даною темою, рівень її мовного розвитку.

Розповідь викладача використовується переважно з глухими дітьми середнього віку, коли в них сформовані навички слухо-зорового сприйняття мови. Для глухих дітей не використовуються великі за обсягом розповіді.

В якості одного з методичних прийомів використовується розповідь про цікавих історій, героями яких можуть виступати діти, дорослі, тварини. Мета розповіді – навчити дітей сприймати усну розповідь, розуміти послідовність подій, формувати емоційне відношення до фактів історії.

Читання як метод навчання для глухих дітей використовується значно ширше, ніж у звичайних дитячих садках, що пов'язано із необхідністю раннього оволодіння глухими дітьми письмовою мовою. Читання на заняттях поєднується з іншими словесними методами – бесідами, розповідями, словесними інструкціями. Як метод навчання читання використовується в тісному зв'язку з наочними та практичними методами, тому що відсутність наочної та практичної основи при читанні може викликати недостатні, а іноді і хибні уявлення, пов'язані з прочитаним словом, фразою, текстом.

До словесних методів відноситься і *оцінка дій, вчинків, діяльність дітей*. Це дуже важливо для формування особистості глухої дитини, становлення правильної самооцінки.

Методи впливу на дітей. Окрім методів, які визначають способи дій викладача та діяльності дітей, виділяють методи, пов'язані з впливом на дітей у процесі виховання та навчання: методи прямого впливу, методи опосередкованого педагогічного впливу, методи проблемного виховання та навчання (А.Б. Запорожець, Т.А. Маркова, 1980). *Методи прямого впливу* передбачають не лише постановку перед дітьми певного завдання, але й способи його виконання через поєднання дій, прямий показ, демонстрації зразка, пряму словесну інструкцію, розповідь, пояснення викладача. Велику роль ці методи мають при вивченні математики, розвитку мови, вивченні вимови, де широко використовуються дії за наслідуванням, зразком, словесною інструкцією.

Методи опосередкованого впливу пов'язані з керуванням самостійною діяльністю дитини, коли викладач не ставить перед нею певних завдань, а шляхом врахування інтересів дитини, створення предметно-розвиваючого середовища, підтримки спілкування дітей досягає вирішення корекційних завдань.

Методи проблемного виховання та навчання спрямовані на вирішення завдань самими дітьми при використанні ними певних знань та навичок.

2.3. Форми, засоби та методи фізичного виховання глухих дітей

Основними формами фізичного виховання є: ранкова гігієнічна гімнастика, рухливі ігри на прогулянках, уроках фізичної культури та в перервах між заняттями, фізкультхвилинки, фізкультпаузи, фонетична гімнастика, музичні заняття, заняття з фізичної культури.

Ранкова гігієнічна гімнастика сприяє переходу організму дитини від сну до активності, створює необхідний тонус організму. Вона проводиться у всіх класних групах глухих дітей. Комплекс вправ ранкової гімнастики повинен враховувати віку дітей, їх індивідуальним можливостям та включати знайомі дітям, відпрацьовані вправи на рівновагу та координацію рухів, формування правильної постави. Проводиться гімнастика у добре перевіреному приміщенні, а влітку на майданчику біля школи. Переважно при проведенні ранкової гігієнічної гімнастики дотримуються наступної послідовності: ходьба, вправи, які покращують кровообіг та підсилюють дихання, загальнорозвиваючі вправи, стрибки, дихальні вправи.

Фізкультхвилинки та фізкультпаузи забезпечують зміну діяльності дітей на заняттях, створюють можливості для короткотривалого відпочинку. Вони проводяться після проявів ознак втоми.

Фонетична ритміка полягає у поєднанні різних рухів з вимовою мовного матеріалу (звуків, складів, слів), відпрацюванням ритміко-інтонаційної сторони мови.

Музичні заняття – також одна з форм фізичного виховання глухих дітей. Вони спрямовані на сприйняття музики, розвиток голосу, розвиток ритму дитини. На музичних заняттях діти танцюють, грають, виконують вправи. В процесі таких занять у дітей формується відчуття ритму, що позитивно впливає на рухи дітей, робить їх координованішими, ритмічними.

Структура уроку з фізичної культури для глухих дітей така ж, як і для звичайних дітей загальноосвітньої школи: включає підготовчу, основну та закріплювальну частини.

заключну частину. На уроках з фізичної культури використовуються фронтальний, поточний, почерговий та індивідуальний способи організації дітей. Всі способи організації повинні поєднуватися таким чином, щоб фізичне навантаження було рівномірним, а моторна щільність уроку – високою.

Відповідно до функціонального стану систем організму глухих дітей рекомендується використовувати наступні способи повторення фізичних вправ:

- безперервний, коли фізичні вправи повторюються практично без перерви, наприклад, дихальні; повторення регулюється інтервалами відпочинку;
- інтервальний, коли вправа повторюється через суворо регламентовані інтервали;
- повторний, за яким паузи відпочинку між вправами суворо не дозуються.

Медико-педагогічний контроль повинен здійснюватися впродовж усього періоду навчання глухих дітей. Він передбачає:

- поетапний контроль – для виявлення змін систем організму під впливом відносно тривалого періоду занять (визначення початкового рівня - восени, підсумковий контроль – кінець навчального року);
- поточний контроль – для отримання повної та своєчасної інформації на всіх етапах корекції та своєчасного внесення коректив;
- оперативний контроль – для отримання термінової інформації з допомогою контрольних випробувань.

Під час проведення занять використовується обладнання з м'якої гімнастична стінка, гімнастична лава, м'ячі, гімнастичні палиці, кола, килимки а також допоміжне обладнання: світловий подразник, кольорові прапори пов'язки, таблички, які служать сигналом для початку та завершення вправ регулювання швидкості ходьби, бігу, частоти стрибків.

Цілизна діяльність дітей в ранковий та вечірній час створює можливості для рухової активності, коли діти займаються іграми, малюванням, читанням. Руховою активністю дітей необхідно керувати, щоб активні рухи чергувалися із спокійними за столом, спокійними іграми, не допускати перезбудження в процесі ігор.

На різних етапах навчання використовуються такі *методи*, як *показ, демонстрація, страхування, дія за словесною інструкцією*. В процесі *показу* дітям показується рух в його цілісному вигляді, без акцентування уваги на його окремі елементи. Правильність показу, його точність – одна з важливих умов навчання. Для старших дітей рух може бути запропонований по частинах з метою вивчення елементів техніки. Спостерігаючи за рухом, діти повинні не тільки бачити, а також бачити виконання руху іншими дітьми.

В роботі з глухими дітьми молодшого віку важливою є *допомога дитині вчитися (викладача)*. Він виконує деякі рухи разом з дитиною, наприклад підтримує її руки під час схоплення м'яча, переставляє ноги при пересуванні по нерівній стінці. У старших групах дітям також потрібна допомога при виконанні вправ на рівновагу.

Складування використовується на всіх етапах навчання при виконанні координаційних вправ, а також для попередження можливих травм.

При засвоєнні рухів діти починають поступово переходити до виконання вправ за *словесною інструкцією*. Словесні інструкції повинні бути точними, розуміємими для дітей, а в разі незрозуміння викладач використовує показ, а потім нову словесну інструкцію. По мірі засвоєння слів вони подаються усно, а потім викладач звертається при вивченні нових рухів або ж повторенні вже вивчених.

Враховуючи особливостей методики фізичного виховання глухих дітей можна віднести наступне:

- 1. Необхідно навчити володіти мовою знаків;
- 2. Потрібно використовувати відеоматеріали для створення у дітей певних образів;

3. Викладач при спілкуванні повинен обирати добре освітлене місце, стояти обличчям до дітей, щоб вони добре бачили його обличчя та губи;
4. Під час словесного пояснення варто пам'ятати про виразність власної артикуляції: говорити повільно, зрозуміло, доповнювати мову відповідними мімічними виразами та жестами;
5. Уникати міміки та жестів, які не стосуються до обраної теми;
6. В процесі спілкування учитель повинен бачити очі дітей, щоб відбувся зоровий контакт з ними;
7. Кожні 10-15 хвилин робити перерви для запобігання втомі;
8. Учителю час від часу потрібно запитувати дітей, чи зрозуміли вони матеріал;
9. Під час занять використовувати наочності (світло, прапорці, м'ячі різнокольоровий одяг);
10. Уникати шуму;
11. Створювати між дітьми атмосферу взаємодопомоги;
12. Проводити заняття в приміщенні, яке добре освітлюється;
13. Намагатися своєчасно розпізнати мімічні прояви емоцій глухих дітей;
14. Дотримуватись правил техніки безпеки під час проведення занять.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РУХОВОГО АНАЛІЗАТОРА У ГЛУХИХ ДІТЕЙ

Основна мета фізичного виховання в спеціальній школі - виховати фізично досконалих людей, які підготовлені до трудової діяльності, коректувати і компенсувати недоліки у руховій діяльності даної категорії школярів [1, 22, 37, 43, 44].

Метою фізичної реабілітації глухих дітей є створення за допомогою фізичних вправ та спеціальних рухових режимів передумов для успішної повсякденної, трудової і соціальної адаптації до реальних умов життя, їх інтеграції в суспільство.

В основі принципу корекційної спрямованості процесу навчання аномальних дітей знаходиться вчення про первинні та вторинні дефекти. Саме дефект викликає аномальний розвиток. Дефект – гетерогенне системне порушення, що зазнає певних змін впродовж життя. Наявність первинного дефекту ще не визначає важкості аномального розвитку та не є фатальним. Так, у дітей з вадами слухового аналізатора первинним дефектом є порушення слухового сприйняття; вторинним – порушення чи відсутність мовлення; третинним – порушення мовно-логічного мислення та пам'яті. Усі складові дефекту взаємопов'язані [1]. В процесі корекційного навчання аномальних дітей викладач спирається на механізми компенсації. При цьому, якщо компенсація розглядається як функціональна перебудова вищої нервової діяльності, процес заміни порушених або втрачених функцій, тоді корекція розглядається як спосіб компенсації, як сукупність педагогічних та лікувальних заходів, спрямованих на виправлення у розвитку дитини.

Для вирішення цієї проблеми необхідно розв'язати наступні завдання: [7].

- **загальні**: зміцнення здоров'я, покращення фізичного розвитку, удосконалення рухових здібностей, зміцнення імунітету, формування бажання та усвідомленого відношення до виконання фізичних вправ;

- **корекційні**: корекція рухової діяльності засобами фізичного виховання та залучення глухих дітей до занять спортом;

- **спеціальні**: створення оптимальної системи рухової активності, яка сприяла розвитку компенсаторних механізмів в організмі дітей, відновленню здатності до трудового та професійного навчання, необхідності та можливості соціально-корисної та трудової діяльності [1].

До спеціальних завдань доцільно також віднести розвиток:

- вестибулярної функції, в тому числі просторової орієнтації;
- раціонального розподілу фізичних зусиль;
- швидкості рухових реакцій;
- довільного управління темпом рухів;
- координації рухів;
- сили;
- рухової пам'яті.

Цілеспрямований розвиток рухової функції передбачає розв'язання всіх вищевикладених завдань. Процес розвитку рухової функції здійснюється відповідно до морфологічних особливостей і функціональних можливостей дитячого організму. При цьому необхідний диференційований підхід, який враховує стан здоров'я, фізичні можливості, а також особливості психіки дітей [7, 21].

Доведено, що у глухих дітей розвиток рухового аналізатора сповільнюється на 2-3 роки, у порівнянні зі здоровими однолітками. У зв'язку

ми, що власне у молодшому віці закладається фундамент основних рухових функцій, реабілітацію глухих слід розпочинати якомога раніше [12, 43].

У глухих учнів частіше, ніж у слабочуючих однолітків, спостерігається непропорційне використання зусиль, недостатня координація рухів рук. У темпі роботи виявляється сповільненість рухів. Відзначається зниження здатності до виконання запропонованого темпу роботи. Результати свідчать, що у 52% слабочуючих і 65% глухих знижена рухливість основних нервових процесів, порушений їх баланс у бік збільшення гальмівного процесу [8, 33, 47].

Глухі діти відрізняються від здорових однолітків за якісними характеристиками ходи, стійкості та швидкості рухів [9, 22, 43, 49]. Для глухих дітей характерне човгання, вони широко розставляють ноги. Дослідження окремих глухих і слабочуючих дошкільнят показало, що їм складно виконувати стрибкові вправи. Майже третина з цих дітей не можуть виконати навіть декілька стрибків на місці. Вони втрачають рівновагу, сильно шарудяться, відштовхуються по чергово то однією, то другою ногою. Танцювальну ритмікою і гімнастикою у певній мірі компенсують порушення ходи і рухів. Уроки ритміки, за свідченням фахівців, сприяють загальному розвитку рухової функції, її виразності, розвитку уваги, пам'яті, формуванню відчуття ритму [33, 48]. Таким чином, багато наукових даних свідчать про те, що затримки розвитку рухової функції у глухих дітей обумовлені комплексними порушеннями слухової сенсорної системи, недостатнім розвитком мови, психофізіологічними особливостями.

На підставі вивчення цієї проблеми можна зробити висновок про необхідність комплексного розвитку рухової функції. Основним змістом занять з фізичною культурою мають стати:

Паралельно для покращення координації рухів з предметами та без них. Необхідно навчати кращому переключенню роботи м'язів з одного стану в інший (напруження, розслаблення), формуванню рухових стереотипів.

Вправи для покращення функцій вестибулярного апарату сприятимуть покращенню координації рухів, їх точності, виробленню правильної постави та рівноваги.

Вправи для покращення рухової пам'яті сприятимуть раціональнішому використанню м'язових зусиль, виробленню багатьох рухових навичок, сприятимуть покращенню розумової діяльності.

Вправи для розвитку ритмічності рухів. Використання таких вправ компенсує порушення ходи, сприяє розвитку вміння рухатися в певному темпі ритмі, правильно координувати рухи, довільно керувати ними.

Більш ефективним для покращення фізичного стану дітей є застосування загальнорозвиваючих, бігових, стрибкових вправ та спеціальних вправ для корекції рухових функцій.

Педагогічний вплив на розвиток тих чи інших якостей забезпечується відповідним підбором фізичних вправ, методикою їх проведення.

Для корекції вад розвитку учнів спеціальної школи в процесі занять фізичною культурою необхідно дотримуватися наступних вимог [9, 12, 22]:

1. Беручи до уваги те, що уроки з фізичної культури повинні сприяти загальному фізичному розвитку і зміцненню здоров'я учнів, а також враховуючи, що компенсаторні можливості нервової системи аномальної дитини залежать від загального стану організму, заняття з фізичної культури варто будувати так, щоб вони всебічно впливали на організм учнів, зміцнювали їх здоров'я, сприяли правильному розвитку всіх функцій і органів, водночас корекції вад розвитку таких дітей.

2. Оскільки в учнів спеціальної школи на фоні загальнонедорозвинення моторики найбільше уражені ті рухи, виконання яких потребує значної аналітико-синтетичної діяльності центральної нервової системи, на заняттях необхідно застосовувати такі вправи і методи, які позитивно впливають на всі ланки рухового апарату і розвиток всіх рухових якостей і при цьому достатньо впливають на найбільш уражені ділянки.

3. Враховуючи особливості пізнавальної діяльності учнів спеціальної школи, заняття з фізичної культури необхідно будувати так, щоб стимулювалася розумова діяльність під час оволодіння руховими вміннями, а також розвиток регулюючої функції мови в рухових діях учнів, щоб в процесі занять розвивалося вміння самостійно організовувати складні рухові дії.

4. Варто враховувати те, що корекція і розвиток рухів учнів здійснюється ефективно одночасно з формуванням у них рухових вмінь, навичок, потрібних для життя і трудової діяльності [4].

РОЗДІЛ 4

РОЛЬ РУХЛИВИХ ІГОР У КОРЕКЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ГЛУХИХ ДІТЕЙ

Ефективна фізична реабілітація глухих дітей можлива лише за умови планування, чітко визначеного і цілеспрямованого використання засобів фізичного виховання [10]. Навчання ігровій діяльності потрібно приділяти більше уваги в спеціальних закладах навчання, ніж у загальноосвітній школі. Це пов'язано з розвиваючим значенням гри, можливістю вирішення виховних завдань, розвитком мови та спілкування.

Діти молодшого шкільного віку володіють усіма видами рухів (ходьбою, бігом, стрибками, метанням) ще не досить досконало, тому рухливі ігри, які пов'язані з природними видами рухів, повинні займати у них провідне місце. Необхідно пам'ятати, що набуття навичок та вмій в цьому віці ефективніше відбувається на рівні довільного запам'ятовування (в тому числі, у грі). У процесі розучування рухів глухі діти поступово уточнюють м'язові, зорові, тактильні уявлення, тобто ті, що виникають під час правильного виконання руху. Однак, порівняно з тими, хто чує, вони мають певні труднощі. Вилучення якогось одного аналізатора призводить до уповільнення формування рухів в процесі навчання. При вивченні глухими дітьми нового руху основну роль відіграє зоровий аналізатор, потім м'язові відчуття. Переключення із зорового аналізатора на руховий відбувається не одразу. Якийсь час глуха дитина намагається одночасно орієнтуватися на подразненні, що надходять із зорового та рухового аналізаторів. З часом вона значно більше зосереджує увагу на сигналах, що надходять від м'язово-зв'язкового апарату та з поверхні тіла.

Коли провідним аналізатором стає руховий, дитина добре володіє руховою навичкою в незнайомих умовах. Саме тому під час навчання руху потрібно акцентувати увагу на всі наявні в неї аналізатори [47].

4.1. Завдання ігрової діяльності

Виникнення гри у дитини пов'язано з розвитком предметної діяльності, що формується у чуючих дітей вже на другому році життя. У глухих дітей предметна діяльність розпочинає формуватися лише в дошкільному періоді (Л. А. Кітасва, 1977). Пізніше формування предметної діяльності зумовлює подовження термінів формування гри: вони пов'язані з затримкою розвитку мовлення та мислення. Недостатній розвиток та обмеженість мовного формування негативно впливають на становлення сюжетно-рольової гри. Іграм глухих дітей притаманне педантичне відтворення предметних деталей: замість розширення сюжету діти відтворюють деталізовані предметні дії, а чуучі діти вносять до внесення змін, розвитку сюжету, фантазії.

Не вміючи самостійно виокремлювати головне, передати відношення об'єктів, вони відтворюють елементи ситуації, які не є основними для предметної гри. Наслідування близьким людям (батькам, викладачам) часто є метою дій дитини при входженні її в роль. Однак діти копіюють лише зовнішню сторону поведінки, не вдаючись в її зміст. Елемент наслідування у грух глухих дітей залишається впродовж тривалого часу. Найбільш характерними особливостями глухих дітей є труднощі ігрового заміщення, тобто можливості відтворення у грі предметів, які в побуті мають інше смислове значення. Використання предметів-замінників пов'язано з розвитком знакового символічного способу мислення, опосередковано розвитком уяви, мислення, мови.

Повноцінна сюжетно-рольова гра без спеціального навчання не формується. У глухих дітей, які користуються фразовою мовою, рівень гри нижчий, оскільки він не досягає рівня їх чуючих однолітків.

Основне завдання при навчанні глухих дітей іграм – формування самої гри: розвиток інтересу до ігор, взаємодія з іграшками, формування певної поведінки, вміння використовувати предмети-замінники чи уявні предмети, вміння розширювати сюжети ігор. Моделюючи в іграх вчинки та

взаємовідносини людей, можна впливати на поведінку дітей, засвоєння ними деяких моральних правил. Глухі діти мають недостатній досвід спілкування і не завжди розуміють норми та правила поведінки в різних ситуаціях. Гра має важливе значення для розумового розвитку глухої дитини. Через підбір тематики ігор розширюються уявлення глухих дітей про оточуючий світ, його предмети та явища. Взаємодіючи з іграшками, предметами у грі, дитина засвоює їх властивості, призначення, способи використання. В цьому відношенні важливими є дидактичні ігри. В процесі сюжетних ігор також інтенсивно розвивається сприйняття, образна пам'ять, уява. У грі повноцінно може бути реалізоване завдання мовного розвитку глухої дитини. Емоційний фон, притаманний дитячій грі, робить процес засвоєння мовного матеріалу продуктивнішим у порівнянні з іншими видами діяльності.

4.2. Особливості рухливих ігор

Рухливі ігри – універсальний та незамінний засіб фізичного виховання дітей [17, 20, 31, 39]. У молодшому шкільному віці вони займають основне місце серед фізичних вправ. Важливою перевагою рухливих ігор є те, що вони у своїй сукупності вичерпують всі види природних рухів, притаманних людині. Тим самим вони здійснюють комплексний вплив на організм, який росте, і безпосередньо на формування особистості дитини, сприяють всебічному гармонійному фізичному і розумовому розвитку школярів, вихованню психологічних якостей [19, 25, 28, 35]. Гра – це не тільки дозвілля, особливий метод залучення дітей до творчої діяльності. Гра пробуджує в дитині могутні сили, а інформація, яку діти отримують у грі, збагачує фантазія стає більш змістовнішою й цікавою. Саме гра полегшує соціальну адаптацію дитини [38]. Доцільно підібрані з урахуванням віку, стану здоров'я та характеру функціональних змін організму та ступеня фізичної підготовки дітей рухливі ігри, особливо на свіжому повітрі, можуть одночасно сприяти оздоровленню, зміцненню організму дитини, загартуванню і тим самим

профілактиці захворювань. Дослідженнями педагогів, фізіологів, лікарів вивчено позитивний вплив рухливих ігор на організм дітей [24, 27, 30, 32, 50].

Ще П.Ф. Лесгафт відзначав, що притягальна сила гри пов'язана з моментом розв'язання рухових завдань, вона здатна викликати в дитини позитивні емоції, що й відрізняє гру від точно регламентованих рухів.

Учням молодших класів притаманна схильність до образного мислення, до рольових ігор. Такі ігри задовольняють намагання школярів до творчості, фантазії і тим самим допомагають їм розширити та поглибити своє уяву про навколишній світ. Виконуючи різні ігрові ролі, дії, школярі практично використовують свої знання про явища природи, побут, працю. У них розвивається самостійність, активність, кмітливість.

Під час проведення рухливих ігор створюються найбільш сприятливі умови для розвитку фізичних якостей [3, 5, 24]. Діти, які захоплені сюжетом гри виконують багато разів, причому із зацікавленістю різні рухи, не відволікаючи втоми. Це сприяє розвитку витривалості.

Як рухова діяльність гра має певні особливості. З них найбільш характерними є – самостійність дітей, які грають, образність рухів, змагальний характер дій, дотримання правил, які регулюють поведінку учасників гри. Тому рухливі ігри з елементами сюжету мають свою методику навчання. Велика роль в цьому процесі належить вчителю. Тому, коли він вибирає ту чи іншу рухливу гру, потрібно чітко уявляти, для вирішення яких педагогічних завдань вона буде використана на уроці фізичної культури.

Вивченнями рухливих ігор, як одного із засобів фізичної реабілітації, має місце позитивне зміцнення ослаблених дітей, їхнього опорно-рухового апарату, покращення м'язової системи, покращення кардіо-респіраторних функцій. Для виконання цих завдань потрібно включати у заняття ігри з корективним впливом, враховуючи при цьому загальний стан дитини, її фізичної підготовленості та здоров'я, а також наявність супутніх захворювань. До рухливих ігор доцільно включати корегуючі вправи для

виправлення дефекту постави дитини, з урахуванням основного порушення [9, 16, 43, 45, 52].

Виходячи з вищезазначеного, при використанні рухливих ігор з молодшими школярами слід дотримуватися таких положень [21]:

1. Проведення рухливих ігор потребує дотримання суворого медичного і педагогічного контролю. Він здійснюється шляхом спостереження за учнями в шкільному режимі дня та під час гри. Увагу потрібно звернути на поведінку дітей, їхні скарги, загальне самопочуття, показники функціональних систем організму (частоту серцевих скорочень, частоту дихання, ознаки втоми).

2. Поступовість у підвищенні навантаження здійснюється шляхом раціонального дозування. Це досягається зміною тривалості занять включенням пауз відпочинку, регулюванням щільності емоційного фону вибором відповідних вихідних положень дитини під час занять, кількості повторень вправ у грі, а також ритмом, темпом, амплітудою рухів.

4.3. Методика підбору рухливих ігор для глухих дітей молодшого шкільного віку

Головним змістом рухливих ігор є різноманітні рухи та дії гравців. Враховуючи те, що для глухих дітей характерна швидка втомлюваність, менш стійкість уваги, порушення координації рухів, невпевненість та низький темп виконання рухів, вайлуватість, важкість збереження статичної та динамічної рівноваги, низький рівень розвитку просторової орієнтації, менший обсяг короточасної пам'яті, важчий процес входження в навчання, запропонована добірка рухливих ігор, спрямована на зменшення та подолання цих явищ. Дуже важливо вміло дозувати навантаження [5, 7, 10, 22, 51, 61]. Недостаток навантаження не забезпечує достатнього фізичного розвитку та формування рухових навичок. Надто високі навантаження негативно впливають на здоров'я дитини. Тому викладачу потрібно визначити загальний обсяг навантаження, а в ході заняття вміло регулювати його інтенсивність. Найкращий спосіб

підрихунок ЧСС (поступово зростає у підготовчій частині, з подальшим підвищенням в основній та зниженням до рівня, наближеного до вихідного, в заключній частині). До цього спонукає ще й той факт, що 70-80% глухих дітей мають супутні захворювання, в тому числі у половини з них - по два-три захворювання: дискінезії жовчовивідних шляхів, сечокислий діатез, гастрити, ентероколіти, трахеобронхіти, захворювання серцево-судинної системи.

Вчителем повинні враховуватись видимі ознаки втоми у дітей даної категорії (табл. 1).

Таблиця 1.

Враховання ознак втоми у дітей при проведенні рухливих ігор

Ознаки	Ступінь втоми	
	Допустима	Потребує зниження навантаження
Серцева система	Обличчя спокійне; дещо збуджений, знижена увага	Вираз обличчя напружений; дитина сильно збуджена, без потреби метушлива, значно відволікається, в'яла (пасивна)
Рухи	Чітке виконання завдань у грі	Не чітке виконання завдань, додаткові рухи
Колір шкіри обличчя, слизових оболонок	Незначне почервоніння шкіри	Значне почервоніння або блідість шкіри, незначна синюшність видимих слизових оболонок
Пітливість	Незначна	Сильно виражена, особливо обличчя
Дихання	Без змін або дещо прискорене (на 5-8 за хвилину).	Прискорення (на 10-15 за хвилину); періодичні вдихи
Пульс	Незначна тахікардія (на 15-20% від вікової норми), ритмічний	Тахікардія (на 30-50% від вікової норми); аритмічний
Симпochtуття	Відсутність скарг	Скарги на втому, біль у м'язах, небажання продовжувати гру

Регулювати навантаження на уроці можна скороченням тривалості гри, введенням перерв, зміною кількості гравців, зменшенням місця для гри, зміною правил гри.

Широке використання рухливих ігор сприяє зниженню гіподинамії, так як компенсує дефіцит рухової активності. Кожну гру можна пояснювати з наступною схемою: 1) назва гри (можна сказати, з якою метою проводиться гра; 2) ролі гравців та їх розташування на майданчику (в залі); 3) хід гри; 4) мета гри (хто буде названий переможцем); 5) правила гри.

Увага дітей молодшого шкільного віку є ще нестійкою, а тим паче у глухих дітей. Тому рухливі ігри не повинні вимагати довгого зосередження уваги. Кількість правил гри не повинна бути більшою, ніж 2-3. Правила гри можна давати не всі одразу, а поступово, по мірі засвоєння гри. Активність гри зростає, якщо вона добре засвоєна. Корисним є повторення ігор, так як поведінка дітей стає більш усвідомленою, вдосконалюються їх рухові якості, учні стають активнішими, можливим є ускладнення старих правил гри, створення нових їх варіантів.

Вибір гри залежить від кількості її учасників. З дітьми першого класу доцільно використовувати ігри-перебіжки, сюжетні ігри. Для старших дітей можна використовувати ігри, в яких учасники діють парами та командні ігри.

При вивченні гри можна використовувати не лише показ, але і наочний матеріал. Для глухих дітей це є дуже важливо. З цією метою можна використовувати світлові подразники, кольорове обладнання, малюнки окремих елементів гри, різнокольоровий одяг, пов'язки, прапорці. Послідовність проходження гри повинна бути чітко спланована учителем. При плануванні необхідно враховувати завдання фізичного виховання дітей даного вікового періоду, їх фізичну підготовленість, поступовість накопичення навичок та знань. Переходити від знайомих ігор до незнайомих потрібно поступово. При цьому варто орієнтуватися на знайомі ігри. З цією метою

ігрові ігри можна вводити нові правила та умови, поступово підвищувати вмощи в оволодінні навичками та вміннями.

Ігри повинні відповідати підготовленості учнів. Кожна гра повинна бути такої трудності, щоб її учасник зміг подолати перешкоди на шляху до досягнення мети. Гра, в якій діти не долають перешкод, не проявляють певних умовиль, не зацікавить їх та не буде мати педагогічної цінності, оскільки вона не розвиває вольових якостей учнів. Доступність ігор також має неабияке значення для виховання впевненості у власних силах. Важливо розподіляти ролі у грі у відповідності з силами та можливостями учнів. Для цього необхідно знати кожного учня та індивідуально підходити до нього. Ведучим можна призначати гравця, який переміг в попередній грі. Бажано часто вштовувати ведучого, щоб задовольнити потребу дитини в активності, виховувати у неї відповідальність за поставлене завдання та розвивати організаторські здібності.

При виборі гри потрібно враховувати і час її проведення (урок фізичної культури, велика перерва, прогулянка, позаурочний час, свято). Учителю також потрібно звертати увагу і на найбільш небезпечні моменти, які можуть виникнути під час проведення гри (перестрибування, пробігання по спортплощадній лаві, кидки м'яча) та бути готовим підстрахувати дітей.

Важливо, щоб ігри викликали позитивні емоції. Потрібно уникати впливу негативних – образа, злості, страх. Кожна гра вимагає об'єктивної оцінки. Учитель слідкує за дотриманням правил, що сприяє кращій техніці гри та підвищує інтерес до неї.

Під час занять необхідно чергувати інтенсивні ігри з малорухливими. Необхідно враховувати результати лікарського контролю та особливу увагу звертати на ослаблених дітей.

Дуже важливим є своєчасне завершення гри. Гру можна завершити через певний час, завчасно визначений учителем. Враховуючи це, учасники гри

відповідно розподіляють свої зусилля. Обов'язково необхідно проводити підсумки гри.

При вивченні питання щодо програмного забезпечення ми зіштовхнулися із недостатньою кількістю науково-методичних рекомендацій щодо роботи з фізичного виховання у спеціальних школах. Проблема і надалі тримається на ентузіастах – вчителів фізичного виховання, яким не вистарчає конкретних програм для корекції функціонального стану систем організму у дітей різних вікових груп. При аналізі літературних джерел ми з'ясували, що Г.Ф. Трофімовою у 1979 році був розроблений посібник для проведення занять з фізичного виховання для глухих дошкільнят. І.Б. Грибовська у 1998 році розробила спеціальну програму занять фізичними вправами для покращення функціонального стану вестибулярної сенсорної системи в процесі фізичного виховання глухих школярів. А.Г. Карабанов, 2000 рік, розробив програму з фізичного виховання для глухих школярів 5-9 класів, яка складається з таких розділів: гімнастика, легка атлетика, лижна підготовка, плавання, баскетбол, рухливі ігри.

Тому метою нашої роботи була розробка програми з рухливих ігор для глухих дітей молодшого шкільного віку. Запропонована програма включає 96 рухливих ігор, з яких 64 гри корегуючого характеру та 32 гри загальнорозвиваючого впливу – в ряді ігор зустрічаються елементи, пов'язані з різними рухами тулуба, голови, рук, з бігом, стрибками, подоланням перешкод. При цьому в роботу включаються серцево-судинна, дихальна системи, зміцнюється руховий апарат. Такі ігри мають загальний вплив на формування основних рухових якостей, але при спеціальному підборі ігрового матеріалу можна досягти відносно ізольованого впливу на окремі частини тіла і групи м'язів. Головне їх завдання - не досягнення максимальних результатів, а зміцнення рухового апарату, загальний фізичний розвиток [27]. Запропоновані рухливі ігри ми використовували на уроках фізичної культури, на великих перервах, прогулянках та в позаурочний час. Усі ігри були підібрані нами і

результаті педагогічних спостережень та поділені стосовно використання у тому чи іншому класі (0, 1, 2, 3) в залежності від складності сюжету та рівня приймання тієї чи іншої гри. Окрім цього, ігри класифікувалися за інтенсивністю навантаження. При використанні ігор низької інтенсивності частота серцевих скорочень (ЧСС) становить до 120 ударів на хвилину, середньої інтенсивності – від 120 до 140 ударів за хвилину, високої інтенсивності - до 150 ударів за хвилину.

У підготовчій частині уроку використовуємо ігри на невелику рухливість і складність, на увагу, зосередженість, поступову фізіологічну та психологічну підготовку організму школяра до фізичного навантаження в основній частині уроку - низька та середня інтенсивність. В основній частині уроку застосовуємо ігри, які сприяють закріпленню та удосконаленню тих чи інших рухових дій, сприяють вирішенню поставлених завдань – середня і висока інтенсивність. У заключній частині уроку використовуємо рухливі ігри для зниження фізичного та психологічного навантаження учнів на уроці, ігри на увагу, з простими рухами, на відновлення дихання – низька інтенсивність. На кожному уроці використовуємо 3-4 гри. При виборі гри потрібно враховувати і час її виконання (урок фізичної культури, велика перерва).

Запропонована нами добірка рухливих ігор спрямована на збільшення рухової активності глухих дітей.

Дана програма також включає і комплекси фізкультурних хвилинок, фізкультурних пауз, комплекси вправ для корекції існуючих недоліків постави та нерівноступості у глухих дітей молодшого шкільного віку.

На загальноосвітніх уроках, які вимагають від учнів зосередження, уваги, коли почасті глухі діти виконували фізкультурні хвилинки та фізкультурні паузи. Сигналом до їх початку було послаблення уваги учнів, посилення нервовості на уроці, почервоніння обличчя учнів, загальмування їхніх рухів, або, навпаки, значна рухливість окремих дітей. Усе це свідчить про те, що в дітей

наступила втрома і доцільно припинити навчальну діяльність та перейти до виконання комплексу вправ фізкультурної хвилинки.

Змістом фізкультхвилинки та фізкультпауз був комплекс з 3-4 загальнорозвиваючих вправ, що повинні охоплювати всі основні групи м'язів. Дозування кожної вправи 4-6 повторень. Через 2-3 тижні комплекси вправ необхідно замінити іншими [14, 36, 42].

РОЗДІЛ 5

ОРІЄНТОВНІ КОМПЛЕКСИ СПЕЦІАЛЬНИХ ВПРАВ ДЛЯ КОРЕКЦІЇ РУХОВОЇ ФУНКЦІЇ

ІІ ПРАВИ ДЛЯ ПРОФІЛАКТИКИ ТА ЛІКУВАННЯ ПЛОСКОСТУПОСТІ

№	В.п.	Зміст вправи	Дозув.	Організаційно-методичні вказівки
1.	О.с.	Різновиди кроку (на носках, на п'ятках; на носках руки вгору, на п'ятках руки за голову, на зовнішній стороні стопи, на внутрішній стороні стопи).	2-3 хв.	Голову тримати прямо, слідкувати за поставою, утримувати рівновагу.
2.	О.с.	Різновиди бігу (високим бігом; згинанням ніг назад; прямими ногами вперед, руки на пояс; прямими ногами назад, руки за спину).	2-3 хв.	Голову тримати прямо, тулуб не нахилити вперед. Звернути увагу на правильне виконання вправ. Визначати учнів, які найкраще виконують вправи.
3.	О.с.	Різновиди стрибків (на правій, на лівій, на двох, з просуванням вперед, з просуванням в сторони, з поворотами на 90°).	2-3 хв.	Руки на пояс, спи-на пряма, голову тримати прямо, стрибати м'яко на носках, утримувати рівновагу.
4.	О.с.	Підскоки на місці на двох.	1 хв.	Тулуб не нахилити вперед, слідкувати за поставою, голову тримати прямо, зберігати рівновагу.
5.	Упор сидячи, ноги зігнуті на	Пересування гімнастичної палиці стопами ніг вперед та назад.	1-2 хв.	Руки не згинати, спина рівна, голову тримати прямо, гімнастичну палицю пересувати середньою частиною стопи з натиском до підлоги.

	палиці			
6.	Стійка на палиці нарізи на палиці	Ходьба на місці, наступаючи на палицю середньою частиною стопи.	2-3 хв.	Слідкувати за поставою, голову тримати прямо.
7.	Сидячі на стільчачку, упор ззаду, ноги разом	1-2. Середньою частиною стопи лівої ноги ковзати вгору по передній поверхні правої гомілки. 3-4. В.п. Те ж саме правою.	5-6 р.	Не відривати стопу від гомілки, спина пряма.
8.	Упор сидячі ззаду на стільчачку, ноги на п'ятках.	1. Зігнути пальці. 2. Розігнути пальці. 3. Зігнути пальці. 4. Розігнути пальці	20-25 р.	Спина пряма, максимально згинати та розгинати пальці, голову тримати прямо.
9.	Упор сидячі ззаду на стільчачку	1. Захопити пальцями стопи предмети (гудзики, олівці). 2. Мах ногами. 3. Ноги опустити, залишити предмети. 4. В.п.	10-15 р.	Спина пряма, голову тримати прямо, руки не згинати, міцно тримати предмети.
10.	Упор сидячі ззаду на стільчачку, ноги впер	1. Носки розігнути (на себе). 2. Зігнути вперед 3. Розігнути носки 4. В.п.	8-10 р.	Спина пряма, голову тримати прямо, руки в ліктях не згинати, максимально згинати та розгинати носки.

ВПРАВИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРАВИЛЬНОЇ ПОСТАВИ

№	В.п.	Зміст вправи	Дозу в.	Організаційно-методичні вказівки
1.	О.с.	1. Руки в сторони. 2. Руки вгору. 3. Руки в сторони. 4. В.п.	8-10 р.	Слідкувати за правильною поставою, голову тримати прямо.
2.	Стойка на носках	1. Нахил вправо. 2. В.п. 3. Нахил вліво. 4. В.п.	8-10 р.	Максимально нахилитися в сторони, ноги не згинати.
3.	Стойка на носках	1-3. Пружний нахил вперед. 4. В.п. 5-7. Пружний нахил назад. 8. В.п.	5-6 р.	Максимально нахилитися, ноги в колінах не згинати.
4.	О.с.	1. Ліву зігнути. 2. В.п. 3. Праву зігнути. 4. В.п.	5-6 р.	Слідкувати за правильною поставою. Ному згинати до кута 90°.
5.	Стойка на носках	1. Поворот тулуба праворуч. 2. В.п. 3. Поворот тулуба ліворуч. 4. В.п.	8-10 р.	Повороти робити енергійно. Спина рівна. Дихання довільне.
6.	О.с.	1. Присід, руки до плечей. 2. Встати, руки в сторони. 3. В.п.	8-10 р.	Спина пряма, голову тримати прямо. Утримувати рівновагу.
7.	Стойка на носках, пальці на лопатки хват	1. Нахил вправо. 2. В.п. 3. Нахил вліво. 4. В.п. 5. Нахил прогнувшись. 6. В.п. 7. Нахил назад. 8. В.п.	8-10 р.	Спина пряма, глибокі нахили, утримувати рівновагу.

	середній			
8.	Лежачи на спині, руки за головою	Поперемінно колові рухи в колінних суглобах вперед та назад („велосипед”).	1-2 хв.	Голову не піднімати, дихання довільне. Робити повні колові рухи.
9.	Лежачи на спині, руки вздовж тулуба	1. Мах правою. 2. В.п. 3. Мах лівою. 4. В.п. 5. Мах двома 6. В.п.	8-10 р.	Ноги в колінному суглобі не згинати. Дихання довільне.

ФІЗКУЛЬТУРНІ ПАУЗИ

„Будьмо великі”. В. п. – присід.

1-2 – Руки вгору через сторони, підвестися на носки – вдих;

3-4 – В.п.– видих.

„Дзвіночок”. В. п. – О. с.

1-2 - Руки вгору в сторони. Струшування руками, наслідуючи дзвіночок.

3-4 - В.п.

„Пружина”. В. п. – О.с.

1. Глибокий присід, обхопити коліна – видих;

2. В. п. – вдих (можна робити потягування).

„Розтягування гуми”. В. п. – О.с.

1. Руки перед грудьми, кисті в кулак

2. Руки в сторони, наслідуючи розтягування гуми

3. Руки перед грудьми, кисті в кулак

4. В. п.

„Витряк”. В. п. – Стійка ноги нарізно.

1-2 - Круги руками вперед

3-4 – Круги руками назад.

5-6 – В.п.

Перекотиполе". В. п. – лежачи на животі, руки вгору. Перекати на спину і назад.

Горобці". В. п. – О. с.

1. С'трибком на двох вперед

2. С'трибком на двох назад

3. С'трибком на правій вперед

4. С'трибком на лівій назад

5-6 – В.п.

Ведмідь клишоногий". В. п. – Стійка ноги нарізно. Ходьба на зовнішньому краю стопи.

Хлопавка". В. п. – О. с.

1. Руки вперед, оплеск в долоні;

2. Руки назад, оплеск в долоні;

3. Руки вгору, оплеск в долоні над головою;

4. В. п.

Миятник". В. п. – стійка ноги нарізно;

1. Нахил вліво;

2. В. п.;

3. Нахил вправо;

4. В. п.

Гусячим кроком". В.п. – Присід. Ходьба в присіді по колу.

ФІЗКУЛЬТУРНІ ХВИЛИНКИ

Комплекс 1.

№	В.п.	Зміст вправи	Дозу в	Організаційно-методичні вказівки
1.	Сидяч и за парто ю	1. Руки вперед. 2. Руки вправо. 3. Руки вперед. 4. Руки вліво. 5. Руки вперед. 6. В.п.	6-8 р.	Слідкувати за по-ставою, дивитись вперед, амплітуда рухів максимальна.
2.	Сидяч и за парто ю, руки на краю парти	1-2 – Нахил назад. 3-4 – В.п.	6-8 р.	Під час нахилу прогнувшись паль- цями доторкнутися до протилежного краю парти.
3.	Сидяч и за парто ю, руки за голову	1. Лікті вперед. 2. В.п. 3. Нахил вправо. 4. В.п. 5. Нахил вліво. 6. В.п.	8-10 р.	Слідкувати за по-ставою, дивитись вперед. Дихання довільне.

Комплекс 2.

№	В.п.	Зміст вправи	Дозу в	Організаційно-методичні вказівки
1.	Стійк а ноги нарізи о біля парти	1. Випад лівою. 2. В.п. 3. Випад правою. 4. В.п.	4-6 р.	Глибокі випади, спина пряма, дивит- ись вперед, утри-мувати рівновагу.
2.	Стійк а ноги нарізн о біля парти	1. Поворот тулуба пра-воруч, лівою рукою доторкнутися до пар-ти, що стоїть позаду. 2. В.п. 3. Те ж саме в	6-8 р.	Слідкувати за по-ставою, утримувати рівновагу.

		ліву сторону. 4. В.п.		
3.	О.с.	1. Руки до плечей. 2-4.Круги руками вперед. 5-7.Круги руками назад. 8. В.п.	8-10 р.	Слідкувати за поставою, дивитись вперед, велика амплітуда кругів.

Комплекс 3.

№	В.п.	Зміст вправи	Дозу в	Організаційно-методичні вказівки
1.	Сидяч и за парто ю, руки на пояс	1. Нахил вправо. 2. В.п. 3. Нахил вліво. 4. В.п.	6-8 р.	Спина пряма, максимальні нахили тулуба.
2.	Сидяч и за парто ю, руки в перед	1. Кисті в кулак. 2. Кисті розслаблені. 3. Кисті в кулак 4. Кисті розслаблені.	8-10 р.	Максимально та одночасно стискати та розслабляти кисті, дивитись прямо.
3.	Сидяч и за парто ю, руки на парті	1.Руки перед собою, права зверху. 2. Руки вгору. 3.Руки перед собою, ліва зверху. 4. В.п.	6-8 р.	Слідкувати за поставою, правильним чергу-ванням рук, дивитись вперед,

Комплекс 4.

№	В.п.	Зміст вправи	Дозу в	Організаційно-методичні вказівки
1.	О.с.	1. Ліву на носок назад, руки вгору. 2. В.п.	6-8 р.	Руки в ліктях не згинати, максимально прогинатися назад.

		3. Праву на носок назад, руки вгору. 4. В.п.		
2.	Шир ока стійк а ноги наріз но.	1-2 – нахил вперед, пальцями рук доторкнутися підлоги. 3-4 – В.п.	6-8 р.	Ноги в колінах не згинати.
3.	О.с.	1-2. Руки вперед, нахрест. 3-4. В.п.	8-10 р.	Спина пряма, повна амплітуда рухів.

Комплекс 5.

№	В.п.	Зміст вправи	Дозу в	Організаційно-методичні вказівки
1.	О.с.	1. Присід, руки вперед. 2. В.п. 3. Присід, руки вперед. 4. В.п.	6-8 р.	Слідкувати за поставою, виконувати глибокий присід, дивитись вперед.
2.	О.с.	1. Передпліччя зігнуті, долоні донизу. 2-3. Праву зігнути, коліном доторкнутися долоні. 4. Опустити. 5-6. Ліву зігнути, коліном доторкнутися долоні. 7. В.п.	8-10 р.	Слідкувати за поставою, дивитись вперед, коліно зігнуте під прямим кутом, руки не опускаєти.
3.	О.с.	1. Кисті в кулаки. 2. Кисті розслаблені, пальці в сторони. 3-4 Те ж саме.	10-12 р.	Пальці активно згинати та відводити в сторони.

Комплекс 6.

№	В.п.	Зміст вправ	Дозу в	
1.	Сидячи за партою, руки на парті	1-4. Схресні рухи руками. 5. В.п.	8-10 р.	Організаційно-методичні вказівки
2.	Сидячи за партою, руки на парті	1. Руки перед грудьми. 2. Руки вперед. 3. Руки перед грудьми. 4. В.п.	8-10 р.	Тулуб тримати вертикально. Дихання довільне, без затримок.
3.	Сидячи за партою, долоні на колінах	1. Руки за спину. 2. Нахил назад. 3. В.п.	8-10 р.	Темп повільний, максимально нахилитися назад.

РОЗДІЛ 6.

РУХЛИВІ ІГРИ ДЛЯ ГЛУХИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ .

Рухливі ігри для глухих дітей молодшого шкільного віку					
Ігри корегуючого характеру		Ігри загальнорозвиваючого впливу			
1.	Збити кеглі	33.	Сигнал	1.	Кіт та миші
2.	Горобці-стрибунці	34.	Бездомний заєць	2.	Лови
3.	Через річку, гоп!	35.	Влуч у мішень	3.	Лев та діти
4.	Зайці та вовк	36.	Шпаки	4.	Два морози
5.	Через горбочки	37.	Вігер і флюгери	5.	Мишоловка
6.	Заборонений рух	38.	Білі ведмеді	6.	Передай м'яч
7.	Жабенята	39.	Змійка	7.	Голки
8.	М'яч сусідові	40.	Злови комарика	8.	Хто перший?
9.	Сторони світу	41.	Карлики та велетні	9.	Сильніше та швидше
10.	Стрільці	42.	Гра зі скакалкою	10.	Запорожець на Січі
11.	Фігури	43.	Снігурі та кіт	11.	Хто далі кине?
12.	Знайди собі пару	44.	Курочка та горошинки	12.	Птахи і зозуля
13.	Кенгуру	45.	Другий зайвий	13.	Вибий ведучого

14.	Гра з м'ячами	46.	Упіймай жабку	14.	У ведмедя в лісі
15.	Гра зі стрибками	47.	Вовк у канаві	15.	Птахи в клітці
16.	Хто обжене?	48.	Рятувальники	16.	Вудочка
17.	Футбольний слалом	49.	Виклик номерів	17.	Совонька
18.	Пошивай	50.	Вітер, дощ, грім, блискавка	18.	Спритний м'яч
19.	Горюдуб	51.	Дзвоник	19.	Зумій взяти
20.	Золото	52.	Наздожени свою пару	20.	День і ніч
21.	Світлофор	53.	Канатоходці	21.	Мисливці та звірі
22.	Знайди свій колір	54.	Передав – присядь	22.	Чижик у клітці
23.	Львівський трамвай	55.	Розкидав - збери	23.	Пташки і кіт
24.	Пінгвіни	56.	М'яч ведучому	24.	Карасі та щука
25.	Парашутисти	57.	Хто вийшов?	25.	Цілься краще
26.	Ведення м'яча	58.	Прокоти-не зачепи	26.	Квачі – ноги від землі
27.	Коники	59.	Швидко візьми	27.	Останній вибуває
28.	Спритні жучки	60.	Ящірка	28.	Хто перекине
29.	Автомобілі	61.	Близнюки	29.	Тунель
30.	Між булавами	62.	Два півника	30.	Перешкода
31.	Веселі	63.	Проповзи –	31.	Квочка

	ведмедики		не загуби		
32.	Наздожени за сигнал	64.	Жабенята та чапля	32.	Вовк та коза

ІГРИ НИЗЬКОЇ ІНТЕНСИВНОСТІ

ДВА ПІВНИКА (2 - 3)

Сприяє розвитку координації рухів.

У грі беруть участь дві команди. Гравці стають по одному з різних боків лави. На сигналом гравці кожної команди ідуть назустріч один одному, а на середині лави намагаються оминати один другого, не зіскочити з неї. Гравець, який залишиться на лаві приносить команді бал. Перемагає команда, яка набере найбільше балів.

Правила гри. Не можна штовхатися на лаві. Ходу розпочинати одночасно.

ЗБИТИ КЕГЛІ (2 - 3)

Сприяє розвитку точності та координатії рухів

У грі беруть участь дві команди. Ведучий на відстані 2-3 м розставляє кеглі. Діти стають на визначеній ведучим відстані та кидають брусок, щоб збити кеглю.

Правила гри. Кожен з учасників кидає брусок доти, доки не зіб'є кеглю. Ставати за визначену відстань не можна. Перемагає команда, яка швидше закінчить гру

ЦІЛЬСЯ КРАЩЕ (2 - 3)

Удосконалює навички метання в ціль, розвиває окомір, спритність.

Перешикувати дітей у три колони (команди). На відстані 3-3,5 м перед кожною командою покласти на землю обруч. Діти по черзі кидають кубики, намагаючись влучити в обруч. Якщо дитина попаде в ціль, її команді нараховується очко. Перемагає команда, у якої буде найбільше очок.

Правила гри. Стежити, щоб діти приймали правильне вихідне положення під час кидка, не заступали визначену лінію. Ускладнити гру можна, якщо кидати кубики правою або лівою рукою.

ВІТЕР, ДОЩ, ГРІМ, БЛИСКАВКА (0 - 3)

Сприяє розвитку уваги, пам'яті.

У викладача є таблички із записаними на них словами: вітер, дощ, грім, блискавка. Гру можна проводити, використовуючи малі м'ячі, скакалки тощо. Всі учні стоять на відстані витягнутих рук. При показі таблички „Вітер”, усі виконують нахили тулуба в сторони. При показі таблички „Дощ” - нахили тулуба вперед, „Грім” – присісти, скакалку вперед, „Блискавка” – діти стрибають через скакалку на місці.

Правила гри. Слідкувати за правильним виконанням команд; команди можна подавати в різному порядку.

ФІГУРИ (0 - 3)

Сприяє кращій статичній рівновазі.

Один з гравців – ведучий. За сигналом учителя діти розбігаються по залу ті вільно грають. За другим сигналом зупиняються, приймаючи якусь фігуру. Ведучий ходить серед фігур і доторкається рукою до того, хто поворухнувся. Ще за іншим сигналом діти знову вільно бігають по залу, а нового ведучого призначають з тих учасників, хто прийняв найбільш зрозумілу фігуру та не поворухнувся.

Правила гри. Ведучий не повинен довго стояти біля одного і того ж гравця. За спиною ведучого дозволяється змінювати позу, робити іншу фігуру.

ЧЕРЕЗ РІЧКУ, ГОП! (0 - 3)

Сприяє розвитку уваги, розвиває навичку сгрибати.

Всі діти шикуються в шеренгу по одному. Перед ними зі скакалок робиться імітація річки. За командою учителя (підймає червоний прапорець) діти стрибають через річку (вперед), а коли вгорі буде синій – то стрибок назад.

Хто помиляється – вибуває з гри.

ПРОКОТИ – НЕ ЗАЧЕПИ (1 - 3)

Сприяє виробленню точності рухів.

Дві скакалки кладуть на відстані 35-40 см між собою. Діти стають в колону по одному, кожен тримає невеликий м'яч. З відстані двох кроків від скакалок вони енергійним рухом прокатують м'яч по тунелю та біжать за ним. Слідкувати, щоб м'яч не викочувався за межі тунелю.

МІЖ БУЛАВАМИ (0 - 3)

Сприяє розвитку координації рухів.

Учитель розставляє зигзагоподібно булави. Кожен з дітей повинен проповзти „змієюю” між ними, не зачепивши булави. Хто не виконав цього, допомагає учителю слідкувати за правильним виконанням дій Завдання можна ускладнити, запропонувавши пройти між булавами на колінах.

СТОРОНИ СВІТУ (2 - 3)

Сприяє розвитку уваги, пам'яті.

По залу малюють чотирикутник, кути якого означають чотири сторони світу: північ, південь, захід, схід. Дітей поділяють залежно від кількості на чотири групи, які стають по кутах чотирикутника. Учитель пояснює: північ – нахил голови вниз, південь – всі дивляться вгору, захід – кругові оберти ліворуч, схід - обернутися два рази навколо себе. Під час гри учитель використовує ці команди у будь-якому порядку.

Правила гри. Команда, гравці якої допускають найменше помилок, стає переможцем.

ХТО ВИЙШОВ? (0 - 3)

Виховує зорову пам'ять, увагу, витримку.

Діти сидять на стільцях півколом. Вихователь викликає одного учасника і пропонує йому запам'ятати четверо-п'ятеро дітей, які сидять поруч, а потім вийти з кімнати або повернутися спиною. Одна дитина за вказівкою вихователя ховається. Якщо дитина відгадає, хто сховався, то вибирає будь-кого замість себе, гра повторюється. Якщо не відгадає, вона знову виходить з кімнати, а дитина, яка ховалася, сідає на своє місце. Відгадувач називає на ім'я дитину, що ховалася і сіла на своє місце. Гра повторюється.

Правила гри. Стежити, щоб діти не підказували.

ЗАБОРОНЕНИЙ РУХ (0 - 3)

Сприяє розвитку уваги та пам'яті.

Діти стають у колону по одному, а учитель – збоку, щоб бачити всіх дітей. Гравці повинні виконувати за учителем усі рухи, окрім забороненого, який завчасно обумовлюється (наприклад, „Руки на пояс”). Той, хто повторить цей рух, стає в кінці колони, а гра триває. Перемагають ті учні, які були уважні і не допустили помилок.

СВІТЛОФОР (0 - 3)

Сприяє розвитку уваги.

Учні шикуються в колону по одному і повільно біжать навколо майданчика. Якщо учитель показує, жовтий кружечок – учні переходять на ходьбу, якщо зелений – учні продовжують бігти, якщо червоний – вони зупиняються. Зупинитись потрібно так, щоб не зіштовхнутися з товаришем („не зробити аварії”). Хто під час гри не уважний, той стає замикаючим.

ПАРАШУТИСТИ (2 - 3)

Вдосконалює навички стрибків.

Стрибки з гімнастичної лави. Вихователь пропонує першій групі дітей (друга спостерігає, сидячи на другій лаві) піднятися на лаву, ноги поставити на ширину плечей, коліна зігнути. За сигналом вихователя діти стрибають

якогома далі з лави – стрибки парашутистів Повторити декілька разів. Потім стрибає друга група дітей, а перша спостерігає.

Правила гри. Котра група дітей стрибатиме далі, та і переможе.

ВІТЕР ТА ФЛЮГЕРИ (0 - 3)

Сприяє розвитку уваги.

Учитель – „вітер”, а учні – „флюгери”. За показом учителя праворуч – діти обертаються туди, простягаючи вперед руки, ліворуч – у відповідну сторону. При показі назад – діти завмирають. Гру проводять у швидкому темпі. Переможцем вважають гравця, який допустив найменше помилок.

СИГНАЛ (0 - 3)

Удосконалює навички ходьби та бігу в колоні. Виховує увагу, швидкість реакції.

Діти шикуються в колону по одному і ходять по залу. Викладач подає сигнал (підняття руки або кольорового прапорця догори), за яким діти мають негайно виконувати обговорений рух. Якщо піднята рука, діти продовжують йти вперед, якщо прапорець – починають бігти в колоні по одному і т.д. Той, хто помиляється, стає в кінці колони.

Правила гри. Слідкувати, щоб під час бігу була дотримана відповідна інстанція та рівнятися потрібно в потилицю попереднього учасника.

ЗУМІЙ ВЗЯТИ (0 - 3)

Сприяє розвитку кмітливості.

Учні стоять по різні боки від мотузки. Учитель з помічниками розмотує мотузку, під якою лежать кубики, прапорці, іграшки. Два учасники, підбігши з різних боків до мотузки, набирають якомога більше предметів, намагаючись не зачепити самої мотузки, і повертаються назад. Перемагає той, хто візьме більше речей. Відтак у гру вступає інша пара.

Правила гри. Учні біжать до іграшок лише за вказівкою учителя, якщо мотузка зачепила гравця, то він вибуває з гри.

КАРЛИКИ ТА ВЕЛЕТНІ (0 - 3)

Виховує увагу, кмітливість, швидку орієнтацію.

Діти стають в коло, беруться за руки і розмикаються на витягнуті руки. Один з них – ведучий – стоїть в центрі кола з м'ячем в руках. Якщо він підіймає м'яч догори, діти повинні стати навшпиньки і підняти руки через сторони вгору, а якщо опускає м'яч донизу, всі повинні присісти і покласти руки за голову. Хто помилився, стає ведучим.

БЛИЗНЮКИ (1 - 3)

Сприяє розвитку координації рухів, вмінню орієнтуватися в просторі, спритності.

Гравці стають парами один поперед другого та тримають руки на поясі свого сусіда спереду. Завдання кожного гравця: провести (ходьбою, бігом) свого „близнюка” між кеглями і не збити їх. Виграє пара, яка зробить це найкраще.

ПОШИВАЙ (0 - 3)

Сприяє розвитку координації та швидкості рухів.

Гравці сідають на землю колом, обличчям до центру. Один сідає посередині – „на піч”. Ті, що сидять у колі, передають один одному під коліна м'яч, а той, що сидить „на печі”, намагається захопити його. Якщо йому вдається це зробити, всі схоплюються і втікають, а він намагається влучити в когось м'ячем. Обраний сідає „на піч”, а його попередник – у коло, гра повторюється. Коли буде промах, усі залишаються на місцях.

Правила гри. Кидати м'яч можна лише по ногах.

ПЕРЕШКОДА (2 - 3)

Сприяє формуванню правильної постави, формуванню творчого підходу до гри, розвитку раціональної навички природніх рухів, пам'яті.

Гравці повинні подолати декілька перешкод. Перша – скакалка на висоті 50 см від підлоги; через 1 м від неї – скакалка, розташована на висоті 30 см від підлоги; ще через 1 м – третя перешкода – скакалка на висоті 5 см. Першу перешкоду потрібно пройти „ведмедиком”, тобто на напівзігнутих ногах,

спираючись на зовнішню сторону стопи. Дійти до другої перешкоди, потім проповзти „мишкою”, тобто на животі, доповзти до третьої перешкоди, встати, перестрибнути її та присісти „жабкою”, тобто встати в упор на колінах. Виграє той, хто без помилок виконає рухи.

ПРОПОВЗИ - НЕ ЗАГУБИ (1 - 3)

Сприяє розвитку координації рухів.

Перед дітьми ставлять гімнастичну лаву. Потрібно проповзти по ній, стоячи на долонях та колінах, з мішечком піску на спині. Виграє дитина, яка перенесла мішечок.

Правила гри. Ігрова вправа виконується в повільному або середньому темпі. Якщо мішечок падає, учитель кладе його на спину дитини і гра триває.

ХТО ПЕРЕКИНЕ (2 - 3)

Сприяє розвитку спритності.

Посередині залу протягують мотузку або волейбольну сітку на висоті 1-1,5 м. Діти стоять з однієї сторони сітки, тримаючи м'ячі. За сигналом треба перекинути м'яч на протилежну сторону. Перших трьох, кому це вдалося зробити, вважають переможцями.

Правила гри. Кидати на іншу сторону можна лише з обговореної відстані.

ІГРИ СЕРЕДНЬОЇ ІНТЕНСИВНОСТІ

АВТОМОБІЛІ (0 - 3)

Сприяє розвитку уваги.

Усі гравці – „Автомобілі”. За сигналом учителя вони пересуваються (бігають, ходять) у різних напрямках по залу. Якщо учитель піднімає червоний прапорець – вони зупиняються, якщо жовтий – діти мають перейти на ходьбу, зелений – діти починають бігати. Хто помиляється, допомагає керувати грою ведучому.

КОНИКИ (2 - 3)

Сприяє координації та точності рухів.

Дітей поділяють на дві команди. Перед кожною командою кладуть кольорові кубики на відстані кроку дітей. За сигналом учителя гравці кожної команди стрибають по чергово правою та лівою ногами (як коники), намагаючись не зачепити кубика. Виграє команда, яка швидше завершить стрибати.

Правила гри. Починати стрибки можна лише після завершення дій попереднього учасника. Оминати кубики не можна.

СПРИТНІ ЖУЧКИ (2 - 3)

Сприяє розвитку рівноваги, відчуттю опори.

Діти стають в дві колони. На відстані одного метра від них стоїть гімнастична лавка. За сигналом учителя дитина з кожної колони підбігає до лавки та повзе по ній, як жучок. По завершенні вправи вона повертається на своє місце. Виграє команда, яка швидше закінчить гру.

Правила гри. Слідкувати за правильним виконанням дій гравців. Наступний учасник може виконувати дії, коли попередній повернеться до своєї команди.

М'ЯЧ СУСІДОВІ (2 - 3)

Сприяє розвитку швидкості реакції.

Команди шикуються в шеренги на витягнуті руки. М'яч у руках направляючого.

За командою учителя він передає м'яч партнеру праворуч, той – далі. Коли м'яч дійде до останнього гравця, той біжить на правий фланг команди і стає направляючим, а потім передає м'яч партнерові праворуч і так далі.

Правила гри. Гравці не повинні підходити ближче, ніж на відстань витягнутих рук. Перемагає команда, яка першою закінчила передавати м'яч.

ШПАКИ (0 - 3)

Виховує увагу, вчить швидко орієнтуватися в просторі.

На одній стороні залу намальовані кружечки – „шпаківні”. Усі діти – „шпаки”, кількість їх непарна, а у „шпаківню” можуть залітати лише двоє „шпаків”. За сигналом учителя діти, імітуючи політ шпаків, бігають по залу в різних напрямках. За другим сигналом вони біжать до „шпаківень”. Вважається, що дитина, яка спізнилася зайняти своє місце в „шпаківні”, програє. Гра повторюється кілька разів.

Правила гри. Якщо дітей в група непарне число, у грі може брати участь учитель. Нагадувати, щоб діти бігали якнайдалі від „шпаківень”.

ВИКЛИК НОМЕРІВ (2 - 3)

Сприяє розвитку уваги та швидкій реакції.

Усі гравці поділяються на дві команди і стають в колону по одному або в одну шеренгу. У кожній команді учитель розраховує по порядку всіх гравців. Потім учитель показує номер. Гравці, у яких цей номер, виконують рухові дії (наприклад, присідають, біжать, стрибають). Команда гравця, що першим виконає рухову дію, отримує очко.

Перемагає команда, яка набере найбільше очок.

ВУДОЧКА (0 - 3)

Сприяє розвитку швидкості реакції, спритності.

Учні стають колом обличчям до середини на відстані витягнутих рук. Учитель - „Рибак” стоїть в центрі. Він починає крутити скакалку по колу так, щоб вона пройшла під ногами учнів. „Рибки” стрибають через „вудочку”, намагаючись не зачепити її. Спійманим вважають того, до кого доторкнеться скакалка.

Правила гри. Відходити за межі вудочки не можна. Стрибати потрібно при наближенні скакалки до гравця.

ГРА З М'ЯЧАМИ (2 - 3)

Сприяє точності рухів.

У грі беруть участь дві команди. Гравцям роздають м'ячі різного кольору (одним жовті, іншим червоні). Посередині залу ставлять кошик. Кожна з команд намагається попасти в кошик м'ячем з певної відстані. В підсумку рахують кількість м'ячів кожного кольору. Яких більше, та команда і перемогла.

СОВОНЬКА (2 - 3)

Виховує спостережливість, увагу, кмітливість та швидку реакцію на сигнал.

У куті залу обирають „гніздо сови”. „Совонька”, яку призначає викладач, стає в „гніздо”. Решта дітей – „метелики і жучки” – стає за лінією, що накреслена на одному боці залу. Середина залу вільна.

За сигналом викладача „метелики і жучки” починають літати по залу (бігають, присідають, наче збирають сік з квітів). За другим сигналом викладача „метелики і жучки” завмирають в будь-якій позі. „Совонька” вилітає на полювання і забирає „метеликів і жучків”, які поворухнулися (відводить їх у своє гніздо). „Совонька” виходить на полювання 2-3 рази, після чого рахують „метеликів і жучків”, яких вона зловила. Потім вибирають іншу „совоньку”, а ті, кого зловили, починають грати з усіма дітьми.

Правила гри. „Совонька” полює на „метеликів і жучків” не більше 15-20 с, бо дітям важко залишатися довго в нерухомій позі.

РОЗКИДАВ – ЗБЕРИ (2 - 3)

Сприяє розвитку швидкості рухів, увазі, орієнтуванню в просторі та спритності.

Визначають дві команди, які шикуються в колону по одному. Попереду них на відстані 10 м лежать обручі. В руках у першого гравця – коробка, в якій є 7-8 маленьких м'ячів. За сигналом, гравець добігає до обруча, викидає вміст коробки, біжить назад і передає коробку наступному гравцю. Той біжить до обруча. Збирає розкидані предмети, повертається і передає коробку наступному учаснику команди. Гра триває далі. Перемагає команда, яка першою завершить гру.

Правила гри. Якщо предмет викотився за межі обруча, його потрібно покласти назад.

РЯТУВАЛЬНИКИ (2 - 3)

Розвиває орієнтацію в просторі, спритність.

За сигналом учителя (показ червоного прапорця) направляючі кожної команди біжать до своїх команд і беруть за руки наступного учасника своєї команди. Тепер вони біжать парами, тримаючись за руки, оббігають місце повороту і повертаються назад. Після цього у гру вступають треті номери команд, які беруться за руки з другими і так доти, доки всі гравці не пробіжать парами. Перемагає команда, яка закінчить гру першою.

Правила гри. Дотримуватись правильного виконання гри. Перший гравець, пробігши в парі, стає в кінці команди.

МИШОЛОВКА (2 - 3)

Розвиває спритність.

Учні поділяються на дві неоднакові команди. Менша утворює коло: „мишоловку”, а більша, яка зображає „мишей”, розміщується за колом. Учні, які зображають „мишоловку”, беруться за руки і починають ходити по колу праворуч та ліворуч. В той час, коли вони піднімають руки, „миші” починають швидко перебігати через „мишоловку” і вибігати з неї. Раптом „мишоловка” закривається, а учні, що не встигли з неї вибігти, вважаються спійманими. Коли усі „миші” будуть спіймані, гру починають знову.

Правила гри. „Миші” перебігають лише через середину „мишоловки”, за нею їм бігати не дозволяється. Не можна також підлазити під закриті „мишоловку” або розривати коло.

М'ЯЧ ВЕДУЧОМУ (2 - 3)

Сприяє точності та швидкості рухів.

Діти діляться на дві команди і утворюють кола. В центрі кожного кола стоїть ведучий. Він кидає м'яч по черзі своїм партнерам – ті повертають йому назад. Діставши м'яч від останнього гравця, ведучий піднімає його угору. Виграє команда, яка допустила найменшу кількість падінь м'яча на землю. І раніше закінчила перекидання.

ЗОЛОТО (0 - 3)

Розвиває увагу.

Гра полягає в тому, щоб відшукати річ, заховану одним з гравців. Учасники гри сідають в рядочок на лаві і складають руки човником. Той, хто ховає річ (листочок, гудзик, значок) тримає її між долонями, просуває свої складені долоні між долоні інших дітей та залишає непомітно цю річ у чийсь руках. Інший гравець повинен вгадати, у кого вона схована. Якщо він відгадає, то сідає на місце того, у кого була схована річ, а той встає і виконує його обов'язки. Гра триває декілька разів.

ЗЛОВИ КОМАРИКА (0 - 3)

Виховує увагу, спостережливість і розвиває спритність.

Діти стоять в колі, на відстані витягнутих в сторони рук, обличчям до центра. Вихователь – всередині кола, тримає в руках гімнастичну палицю, до кінця якої прив'язаний паперовий „комарик”. Він піднімає його над головою дітей і обводить палицею коло. Ксли „комар” летить над головами, діти підстрибують, намагаючись спіймати його. Виграє той, хто доторкнувся до „комарика”. Гра повторюється доти, доки „комарика” не спіймає певна кількість дітей.

Правила гри. Ловити „комарика” можна тільки обома руками, підстрибуючи на двох ногах на місці вгору.

КЕНГУРУ (2 - 3)

Сприяє координації рухів, збереженню рівноваги, розвитку сили, швидкості.

Розподілити учнів на дві команди. За сигналом учителя перші учасники естафети стрибають на одній нозі до визначеної лінії, повертаються, передають естафету доторканням руки до наступного учасника, стрибають по черзі наступні учасники, а в кінці естафети стрибають всі учасники команди (одна рука на плечі учасника, який є попереду). Виграє команда, яка першою завершить естафету.

Правила. Слідкувати, щоб учасники правильно виконували умови гри.

БЕЗДОМНИЙ ЗАЄЦЬ (2 - 3)

Сприяє розвитку швидкої реакції.

Гравці, окрім двох, утворюють коло (обличчям один до одного). Один з гравців – „заєць”, другий – „вовк”. „Заєць”, який втікає від „вовка”, ховається в середину кола. Той, до кого „заєць” став спиною, стає „бездомним зайцем”.

Якщо „вовк” наздоганяє „зайця”, тоді вони міняються ролями.

Правила гри: „Заець” не повинен довго затримуватися всередині кола.

ЛЬВІВСЬКИЙ ТРАМВАЙ (2 - 3)

Сприяє швидкості рухів та кращій орієнтації в просторі.

Дві команди змагаються з бігу. Кожна команда тримається за свою мотузку (кольорову). Перемагає „трамвай” (команда), який швидше проїде зі старту до фінішу, долаючи повороти між стійками („станціями”) і не загубить своїх пасажирів.

ЗНАЙДИ СВІЙ КОЛІР (2 - 3)

Сприяє розвитку уваги, удосконалює навички ходи та бігу, розвиває спритність та вміння діяти за сигналом.

Учитель розкидає по залу кубики різних кольорів: червоного, синього, зеленого, жовтого. Між дітьми розподіляє кольори цих кубиків. За сигналом учителя діти якомога швидше намагаються знайти потрібний колір та принести його учителю.

Правила гри. Відзначити дітей, які найшвидше зібрали кубики свого кольору. Через кілька повторів поміняти кольори кубиків.

ЖАБЕНЯТА (0 - 3)

Виховує увагу, розвиває спритність, удосконалює вміння стрибати на обох ногах, просуваючись вперед.

Діти стоять в колі. В середину кола вибирають „жабку” і двох „жабенят”. Дитина, яка зображує „жабку”, стрибає по колу на обох ногах і за командою вчителя присідає. Двоє „жабенят” в цей момент повинні одразу ж починати стрибати по колу, як це робила „жабка”, а за сигналом вчителя також присісти.

Виграють „жабенята”, які своєчасно почали стрибати і за сигналом присіли. Гру повторюють, обирають нових дійових осіб.

СНІГУРІ ТА КІТ (0 - 3)

Розвиває швидкість, спритність, удосконалює навички стрибків на обох ногах і в глибину.

З обох боків залу за лінією розставлені гімнастичні лави. Це – „стріха”. „Снігурі” сидять на стільцях. Одна дитина – „котик” – осторонь. За командою викладача „снігурі” встають і починають стрибати по всій площі, шукаючи їжу. Раптом вискакує „кіт” та починає ловити „снігурів”. „Снігурі” втікають, застрибуючи на лаву.

Правила гри. Стежити, щоб діти бігали по всьому залу. А не лише біля стільців. До кого „кіт” доторкнеться рукою, той вважається спійманим.

ПЕРЕДАВ – ПРИСЯДЬ (2 - 3)

Сприяє розвитку уваги, спритності, швидкій реакції.

У накресленому колі в 5-6 кроках від команди – по одному представнику. За сигналом учителя, гравці в колі передають м'яч першому учаснику своєї команди, який, упіймавши його, повертає назад і одразу ж присідає. Відтак гравець у колі кидає м'яч другому, третьому та іншим учасникам. Кожен із тих, кому кинули м'яч, зробивши передачу, присідає. Коли останній із команди передасть м'яч, гравець у колі підіймає його вгору і вся команда встає. Перемагає команда, яка передасть м'яч швидше.

Правила гри. Слідкувати за правильним виконанням дій.

ЖАБЕНЯТА І ЧАПЛЯ (0 - 3)

Розвиває орієнтацію в просторі, швидкість і спритність.

Посередині залу – „болото”, розмір якого залежить від кількості гравців. У „болоті” живуть „жабенята”. Збоку – місце, де живе „чапля”. „Жабенята” в „болоті” стрибають на обох ногах. „Чапля” підходить до „болота”, іноді лупиняється і недовго стоїть на одній нозі. За сигналом вчителя „жабенята” нистрибують з „болота”, а „чапля” починає їх ловити. Перемагає „чапля”, що

спіймала найбільше „жабенят”. Гра повторюється декілька разів, потім обирають іншу „чаплю”.

Правила гри. „Чапля” ловить „жабенят”, які вистрибнули з „болота”.

ПІНГВІНИ (2 - 3)

Сприяє координації рухів, розвитку спритності.

Дві команди шикуються в колони по одному за лінією старту. На відстані 10 м креслять „крижини”. За сигналом перші номери, затиснувши між колінами один м’яч, і тримаючи в руках другий, рухаються до „крижини” (діти перевалюються з ноги на ногу). Коли учасник добіжить до стійки, він передає обидва м’ячі в свою команду, а сам стає в кінці команди. Естафета закінчиться тоді, коли „пінгвіни” повернуть м’ячі першим номерам команди. Виграє команда, яка першою завершить гру.

Правила гри. Помилкою вважаються втрата м’яча під час пересування або під час передачі іншому гравцю.

КАНАТОХОДЦІ (2 - 3)

Сприяє розвитку координації рухів, рівноваги, вихованню уваги, впевненості в собі.

Усі гравці поділяються на дві команди та шикуються в колону по одному. Попереду кожної ставиться гімнастична лавка. За сигналом перші гравці біжать до лавки, проходять по ній до кінця та повертаються назад до своєї команди. У гру вступають другі, потім треті і т.д. номери. Перемагає команда, яка першою завершить гру.

Правила гри. Другий гравець вибігає вперед тоді, коли попередній доторкнувся до нього рукою.

СПРИТНИЙ М’ЯЧ (2 - 3)

Сприяє точності рухів.

Клас поділяють на дві команди, які шикуються в колону по одному або в шеренги. У першого гравця тенісний м’яч. Між командами на відстані 2-3 м кладуть обруч або креслять коло. Перший гравець кидає м’яч у коло, який після відбивання ловить гравець протилежної команди. Він також виконує

кидок. Команда програє очко, якщо один із гравців не влучає в коло, або не зловить тенісний м'яч.

ХТО ДАЛІ КИНЕ? (2 - 3)

Сприяє розвитку сили, швидкості реакції.

Учнів поділяють на дві команди. У кожного з гравців кубики. Креслять лінію метання і від неї кожен метр роблять 10-15 позначок. За сигналом учителя на лінію метання виходять гравці однієї команди і виконують кидки. Підраховують, скільки кубиків впало за дані позначки. Очки команди підсумовують. Перемагає команда, гравці якої набрали найбільшу суму очок.

Правила гри. Не можна заступати за накреслену лінію.

КАРАСІ І ЩУКА (0 - 3)

Розвиває швидкість, спритність.

На протилежних сторонах залу креслять дві „затоки”, де живуть „карасі”. „Щука” стає посередині залу – „річки”. Усі діти - „карасі” стають у шеренгу на одній стороні залу. За командою учителя усі „карасі” перепливають (біжать) у другу „затоку”, а „щука” їх ловить. Повторюючи гру обирають іншу „щуку”.

Правила гри. „Щука” ловить „карасів” лише в „річці”, у „затоці” вона не має права ловити. Регулювати біг з відпочинком. Спіймані діти не можуть бути „щукою”.

ГРА ЗІ СКАКАЛКОЮ (2 - 3)

Сприяє кращому навичку стрибати, розвитку швидкості рухів, орієнтації в просторі.

Перші в колонах, які стають по один бік, отримують по скакалці. За сигналом учителя вони стрибками через скакалку прямують до гравців, які стоять навпроти, передають їм скакалку, стають в кінці колони. Перемагає команда, яка закінчує пробіжку раніше.

Правила: вибігати можна лише після отримання скакалки; пробіжку виконувати стрибками через скакалку.

ЧИЖИК У КЛІТЦІ (0 - 3)

Розвиває спритність, швидкість, удосконалює навички стрибків на обох ногах.

Діти встають в коло і, взявшись за руки, утворюють „клітку”. П'ятеро-шестеро дітей – „чижики” – стають у центр. На початку гри „чижики” стоять у „клітці”. Діти за вказівкою вчителя діти, тримаючись за руки, ідуть праворуч або ліворуч. В цей час „чижики” махають руками вгору та вниз, наче літають. За сигналом учителя вони намагаються вилетіти з кола, а діти, які утворюють „клітку”, їм в цьому перешкоджають, опускаючи руки. Коли всі „чижики” вилетіли з „клітки”, на цю роль обирають нових гравців, і гра триває.

Правила гри. „Чижики” не мають права силою прориватися з „клітки”.

ПЕРЕДАЙ М'ЯЧ (2 - 3)

Розвиває спритність.

У грі беруть участь дві команди. Гравці однієї з команд одягають кольорові пов'язки. Для гри використовують невеликий м'яч. Заволодівши м'ячем, гравець намагається передати його комусь із своєї команди. Гравці іншої відбивають, перехоплюють м'яч. Завдання гравців – виконати 5-10 передач. Команда, яка зуміла цього досягти, отримує очко. Виграє команда, яка набрала більше очок.

Правила гри. Не можна штовхатися під час гри.

ДЕНЬ І НІЧ (2 - 3)

Сприяє розвитку уваги та швидкості рухів.

Дві команди стають спиною одна до одної посередині залу на відстані 2-3 м. У кожній команді на краю залу є „дім” на відстані 8-10 м від середньої лінії. Одна команда зветься „Ніч”, друга – „День”.

Коли учитель викликає сигналом команду „День”, команда біжить до свого „дому”, а команда „Ніч” її наздоганяє. Якщо учитель викликає сигналом „Ніч”, то навпаки – команда „День” наздоганяє.

Правила гри. Гра повторюється певну обумовлену кількість разів. Виграє та команда, яка спіймає більше гравців іншої команди. Спіймані гравці продовжують грати в своїй команді.

ГОРЮДУБ (2 - 3)

Виховує увагу, витримку, вчить орієнтуватися в просторі.

Діти шикуються парами і стають один за одним. Одна дитина стає на 2-3 кроки попереду всіх на визначеній лінії або накресленому колі. Це – „горюдуб”. За командою викладача діти з останньої пари розбігаються вздовж колон (одна дитина з правого боку, інша – з лівого), щоб попереду „горюдуба” взятися за руки. „Горюдуб” намагається спіймати одного з них, поки вони не взялися за руки. Кого „горюдуб” спіймає, той стає на його місце. Гра триває лоти, доки всі пари з кінця колони не перебіжать. Пара, яка утворилася, стає попереду, решта – відступає назад.

Правила гри. Якщо „горюдуб” не спіймає будь-кого з першої пари, він залишається в цій самій ролі. Якщо не зловить жодної дитини з двох пар, викладач вибирає нового „горюдуба” з останньої пари, яка бігала.

ГОЛКИ (0 - 3)

Розвиває швидкість реакції, кмітливість.

Для гри потрібно 10 учасників. Перший ведучий – „власник голок”, а другий – „сусід”. „Сусід” приходиться до власника позичити „голку”. Той пропонує останню в ряду. Почувши це, „голка” біжить, щоб схватись за спиною свого „власника”, а „сусід” ловить її. Якщо „сусід” зловив її, то він

стає „власником”, а „голка” – сусідом”. Ведучий займає останнє місце в колоні. Переможцем стає той, хто жодного разу не був „сусідом”.

Правила гри. „Голка” може бігти у будь-якому напрямку. Якщо вона сховалась за спиною „власника”, то стає першою в колоні.

ЛЕВ ТА ДІТИ (0 - 3)

Сприяє швидкості рухів.

Визначено будиночки дітей та лева. Лев спить в своїй хатинці. Діти його хочуть розбудити. Лев прокидається і починає їх ловити.

Правила гри. Будити лева можна лише дотиком руки. Перемагає той, кого лев жодного разу не спіймає. Можна ускладнити гру, збільшивши територію лева та зменшивши підхід до хатинки лева.

СТРІЛЬЦІ (2 - 3)

Сприяє розвитку точності кидків.

Провести на майданчику рівну лінію і положити на неї м'яч. Це мішень, в яку повинні влучити стрілки. На відстані декількох кроків провести другу лінію – позиція для пострілу. Дві команди. У кожного гравця в руках малий м'яч. Гравці першої команди стають на позицію для пострілу та за сигналом судді по чергово кидають м'яч в мішень. Кожен, хто влучив в мішень, приносить своїй команді очко. Потім це ж виконує і інша команда.

Правила гри: не можна заступати за лінію для пострілу; кидати м'яч можна лише за сигналом судді. Перемагає команда, яка набрала більше очок

БІЛІ ВЕДМЕДІ (2 - 3)

Удосконалює вміння бігати парами, орієнтуватися в просторі, розвиває швидкість і спритність.

Обирають двох ведучих – „білих ведмедів”. З одного боку залу креслять коло. Це – „крига”, на яку стають „ведмеді”. Інші учасники – „моржі” – бігають по залу. За сигналом учителя, „ведмеді” йдуть на полювання, тримаючись за руки. Спійманого гравця відводять на „крижину”. Відтак ловлять ще одного гравця. Кожна спіймана пара стає „ведмедами”.

Гру закінчують, коли спіймають усіх „моржів”.

УПІЙМАЙ ЖАБКУ (2 - 3)

Сприяє розвитку уваги, координації рухів, спритності, укріплює м'язи ніг.

Усі гравці приймають положення „упору, присівши, з опорою на руки, виставлені вперед”. У такому ж положенні за межами майданчика знаходяться і двоє ведучих. За сигналом, вони вистрибують „жабою” на майданчик і, переміщуючись у такий спосіб, намагаються наблизитися до гравців та доторкнутися до когось із них. Ті мають право утікати також тільки способом „жаба”.

Правила гри. Переміщуватись можна лише вперед або назад двома ногами разом. Або руками. Кожен, до кого доторкнуться ведучі, стає „жабою” і починає ловити гравців, які залишилися. Учасник, якого спіймали останнім – переможець.

ЗАЙЦІ ТА ВОВК (0 - 3)

Розвиває увагу та спритність, удосконалює навички стрибків на обох ногах.

На одному кінці залу „ліс”. З дітей вибирають „вовка”, яки ховається за деревом (стілцем). Решта дітей – „зайчики” стоять на протилежному боці залу за лінією. За одним сигналом учителя діти бігають по залу та стрибають як зайці. Раптом з лісу вибігає „вовк” та починає ловити „зайців”. Гра повторюється декілька разів. Потім обирають нового „вовка”.

Правила гри. Стежити, щоб „зайці” стрибали на обох ногах, бігали по всьому залу, не заважаючи один одному. „Вовк” може ловити дітей лише до лінії. Виграє „вовк”, який спіймав найбільше „зайців”.

ВИБИЙ ВЕДУЧОГО (2 - 3)

Сприяє розвитку уваги, спритності, укріплює м'язи рук.

Гравці утворюють одне або два кола. У центрі кола стоїть ведучий, якого потрібно вибити м'ячем. Ведучому дозволяється ловити м'яч. Гравець, який виб'є ведучого, стає на його місце.

Правила гри. Влучання, після того, як м'яч відіб'ється від землі, не зараховується; влучати потрібно в нижню частину тіла.

ФУТБОЛЬНИЙ СЛАЛОМ (2 - 3)

Сприяє координації рухів, орієнтації в просторі.

Учні стають в колону по одному. Перед кожним направляючим лежить футбольний м'яч. За сигналом учителя учні ногою ведуть м'яч поміж стійками і тим самим шляхом повертаються назад, передаючи м'яч іншому гравцеві. Перемагає команда, яка першою закінчить гру.

ВЕДЕННЯ М'ЯЧА (2 - 3)

Сприяє точності та координації рухів, швидкій реакції.

Дві команди шикуються в дві паралельні колони по одному. Відстань між гравцями в колонах – півметра. Ведучі колон тримають по м'ячу. За сигналом викладача перші передають м'яч над головою другим, ті – третім і так до останнього. Останній гравець, прийнявши м'яч, веде його з правого боку колони, стає першим і передавання м'яча продовжується. Гра закінчується, коли перший гравець повернеться на своє місце.

Виграє команда, яка першою закінчить гру.

ВЛУЧ У МІШЕНЬ (2 - 3)

Сприяє точності рухів.

Утворюють дві команди, які стають у шеренгу на протилежних кінцях залу, кожен гравець має малий м'яч. Посередині залу в колі діаметром 1 м лежить волейбольний м'яч. Учитель дає сигнал, після чого всі водночас кидають свої м'ячі у великий м'яч, намагаючись вибити його на бік противника. За перемогу команда отримує одне очко. Гра триває 5-7 разів.

Команда, яка набере більше очок, перемагає.

КУРОЧКА ТА ГОРОШИНКИ (0 - 3)

Розвиває орієнтацію в просторі, швидкість і спритність, удосконалює навички бігу.

Обирають двох „курочок” і трьох-чотирьох „горошинок”. Інші діти стають у коло, взявшись за руки. За сигналом викладача „горошинки” розбігаються, вбігають у коло, підлізаючи під руки дітей, і вільно вибігають з нього. „Курчата” намагаються спіймати „горошинки”. Гра закінчується, коли переловлять всі „горошинки”. Її повторюють з новими „курочками” і „горошинками”.

Правила гри. Діти в колі не затримують „горошинок” і „курочок”, коли вони біжать.

ЧЕРЕЗ ГОРБОЧКИ (2 - 3)

Сприяє розвитку координації рухів.

Гравці поділяються на дві команди. Визначається загальна стартова лінія і перпендикулярно до неї два-три рядочки горбочків (малі м'ячі). За командою вчителя до лінії старту виходять по одному гравцю з команди. За командою вони пробігають між горбочками, а потім повертаються на місце. Хто повертається першим, приносить команді одне очко. Потім пробігають другі номери і так далі. Виграє команда, яка набере найбільше очок.

Правила гри. Слідкувати, щоб гравці обох команд одночасно розпочинали біг.

ПТАХИ В КЛІТЦІ (2 - 3)

Розвиває швидкість реакції та спритність.

Дітей розподіляють на дві підгрупи. Одна з них, взявшись за руки, шикується в коло, зображуючи „клітку”. Інші діти – „птахи”. Вони розміщуються за „кліткою”. За вказівкою вчителя, „клітка” рухається праворуч, а „птахи” стрибками переміщуються ліворуч. За сигналом діти, які зображують „клітку”, піднімають руки в сторони – „клітка відчинилась”. „Птахи” виконують підлізання під руки, входять до „клітки” і виходять з неї. Ще за іншим сигналом „клітка” зачинається, діти опускають руки вниз та присідають. „Птахи”, які опинилися в цей час в „клітці”, вважаються спійманими і стають в коло – „клітку”. Так триває доти, доки не будуть спіймані „птахи”, за винятком трьох. Вони і вважаються переможцями.

Правила гри. Після останнього сигналу „птахам” не можна вистрибувати з „клітки”. Хто порушить це правило, вважається спійманим.

МИСЛИВЦІ ТА ЗВІРІ (0 - 3)

Розвиває кмітливість, спритність.

Учні зображають лісових звірів: лисиць, зайців, ведмедів. Вибирають чотирьох „мисливців”, які стоять у колах з різних боків майданчика. В руках у кожного „мисливця” – по м’ячу. Діти бігають по всьому майданчику, зображаючи кожного свого звіра. За сигналом вчителя звірі зупиняються і завмирають, а „мисливці” „стріляють” (кидаючи м’ячі в ноги дітей з місця, не виходячи з кіл). „Звірі”, яких їм вдалося „підстрелити”, „мисливці” приводять до свого „будиночку”.

Правила гри. Кожна дитина повинна зображати якогось звіра; „стріляти” дозволяється лише в нижню частину тіла.

ЗАПОРОЖЕЦЬ НА СІЧІ (0 - 3)

Сприяє розвитку швидкості рухів.

Посередині залу „Січ”, де знаходиться один запорожець. По обидва боки залу – „курені”, де живуть козаки. З одного „куреня” в інший перебігають козаки, а запорожець намагається їх спіймати, доторкнувшись до них рукою. Спіймані перетворюються на запорожців та допомагають ловити інших козаків.

Правила гри. Виграє гравець, який жодного разу не був спійманий запорожцями.

ГОРОБЦІ-СТРИБУНЦІ (0 - 3)

Сприяє координації рухів.

В залі креслять коло, всередині якого розміщується „кішка”, всі гравці – „горобчики” – перебувають за його межами. „Горобчики” безперервно вскакують у коло і вискакують з нього. „Кішка” намагається спіймати того „горобчика”, який затримався в колі. Спійманий гравець стає „кішкою”, а вона займає місце серед „горобчиків”, гра продовжується.

ВОВК У КАНАВІ (0 - 3)

Сприяє кращій орієнтації в просторі.

Поперек залу креслять дві лінії на відстані 1,5-2 кроки одна від одної. Це – „канавка”. У „канаві” стоять два гравці – „вовки”. По обидві сторони залу стоять „будиночки”, де живуть „кози”. За сигналом учителя, „кози” перебігають з одного „будиночка” до іншого, перестрибуючи через „канавку”.

„Вовки” ловлять „кіз”. „Коза”, яку спіймали, відходить в сторону. Перемагають ті „кози”, яких жодного разу не спіймали.

Правила гри. „Вовк” не може виходити за межі „канави”; „коза”, яка не перестрибнула через „канаву” вважається спійманою.

У ВЕДМЕДЯ В ЛІСІ (0 - 3)

Удосконалює навички бігу, розвиває швидкість реакції та спритність.

Обирають ведучого – „ведмедя”. Для нього на одному боці залу креслять коло – „барліг”. На протилежному – „будиночок” дітей. Діти гуляють у лісі, збирають гриби, ягоди (присідають і торкаються обома руками підлоги, підводяться), підходять до „ведмежого барлога”. Ведмідь прокидається, починає ловити дітей. Вони втікають у свій „будиночок”. Гра повторюється з новим „ведмедем”.

Правила гри. Стежити, щоб діти ближче підходили до „ведмедя”. В кінці гри визначають найспритніших дітей і „ведмедя”, який ловив швидше за інших. Дітей, яких було спіймано, на роль „ведмедя” не обирають

ЗМІЙКА (2 - 3)

Сприяє кращій орієнтації в просторі.

Гравців розподіляють на дві команди. Кожна з них шикуються в колону по два перед лінією старту. Перед кожною колоною ставлять 6-8 кеглів на відстані 1-1,5 м. За сигналом учителя пари, які стоять в колоні першими, тримаючись за руки, біжать між кеглями „змією”, намагаючись не збити їх, і повертаються на свої місця. Потім біжить наступна пара і так далі. Виграє команда, пари якої раніше виконали завдання.

Правила гри. Під час бігу учасники тримають один одного за руки. Гравець, який збив кеглю, повинен сам її поставити на місце.

ПТАШКИ І КІТ (0 - 3)

Виховує спостережливість та кмітливість, швидкість реакції.

Діти – „Пташки” стоять у великому колі. Посередині кола на стільнику сидить „Кіт” і удає, що спить. Діти, узявшись за руки і ступаючи дрібним повільним ритмічним кроком, разом з викладачем звужують коло, зупиняються

пліч-о-пліч та доторкаються до нього. Раптом „Кіт” прокидається і починає ловити дітей.

Правила гри. „Кіт” не розплющує очей доти, доки до нього хтось не доторкнеться. Спійманими вважати тих, до кого „Кіт” доторкнувся рукою. Дитина, яку спіймали, не може бути „Котом” (щоб діти навмисно не піддавалися).

ПТАХИ І ЗОЗУЛЯ (0 - 3)

Розвиває спритність та швидкість реакції.

На одному боці залу діти креслять невеликі кола. Це – „гнізда птахів”. Одна дитина – „Зозуля”, вона стоїть осторонь і не має гнізда. За вказівкою вчителя діти вибігають з „гнізд” у різні боки. „Зозуля” літає разом з ними. За другим сигналом вчителя птахи біжать до своїх „гнізд”, а „зозуля” намагається швидко зайняти якесь „гніздо”. Дитина, яка залишилася без „гнізда”, стає „зозулею”.

Правила гри. Стежити, щоб діти бігали по всьому залу і не літали близько до „гнізд”.

ХТО ОБЖЕНЕ? (2 - 3)

Сприяє орієнтації в просторі, координації рухів.

Гравці розташовуються вздовж однієї зі стін залу. Вони розподіляються на трійки, які беруться за руки. Це команди. Їх завдання – за сигналом вчителя, стрибаючи на одній нозі, досягти лінії, намальованої перед ними в десяти кроках. Виграє команда, яка виконає це першою. Потім команди повертаються і стрибають у зворотній бік.

Правила гри. Не можна змінювати ноги під час стрибків.

ВЕСЕЛІ ВЕДМЕДИКИ (0 - 3)

Сприяє кращій орієнтації в просторі, відчуттю простору.

Діти розташовуються з однієї сторони залу. Вони стоять як „ведмедики” (з опорою на долоні та стопи). За сигналом учителя вони пересуваються на протилежну сторону залу. Хто перший, той і виграє.

Правила гри. Починати пересуватися потрібно лише за сигналом, а не швидше.

КВОЧКА (0 - 3)

Сприяє розвитку швидкості реакції, спритності, орієнтації в просторі.

Посередині залу – хатинка квочки. Діти - „курчата”, живуть по обидві сторони залу, намагаються перебігати з однієї хатинки в іншу, а „квочка” їх ловить та садить у свою хатинку. Гра триває декілька разів, а потім обирають нову „квочку”. Яка „квочка” спіймає найбільше „курчат”, та стає переможцем.

Правила гри. „Курчата” перебігають лише за сигналом учителя. „Курчатам” не можна довго бути у власній хатинці.

ТУНЕЛЬ (1 - 3)

Сприяє розвитку спритності.

Посередині залу ставлять в два ряди дуги (висота 50 см) на відстані 1 м одна від одної. Дітей поділяють на дві команди. За вказівкою учителя кожному гравцю пропонується пролізати між ними (повзання на долонях та колінах) так, щоб їх не зачепити. Команда, яка не зачепить дуги, стає переможцем.

Правила гри. Розпочинати гру лише за вказівкою учителя.

ШВИДКО ВІЗЬМИ (1 - 3)

Сприяє розвитку швидкості реакції.

Діти ходять по залу, де розкидані іграшки. За сигналом учителя кожен повинен взяти в руки предмет, який є найближче до нього та підняти над головою. Перемагають перші три гравця, хто найшвидше виконав це. Гра повторюється 2-3 рази.

ІГРИ ВИСОКОЇ ІНТЕНСИВНОСТІ

КВАЧІ – НОГИ ВІД ЗЕМЛІ (0 - 3)

Розвиває швидкість реакції, спритність, уягу.

Обирають одного ведучого. Гравці вільно бігають по залу. За сигналом вчителя, ведучий намагається наздогнати когось з гравців та „поквачити” його. Гравці „рятуються” від ведучого, займаючи таке положення, щоб ноги не доторкалися до підлоги (сідають на стілець, лаву). „Поквачений” стає ведучим.

Перемагають ті учасники, які не були „поквачені”, а також ведучі, які найкоротший час перебували в цій ролі.

ВОВК ТА КОЗА (0 - 3)

Сприяє розвитку швидкості реакції, спритності.

Для гри з-поміж дітей вибирають „вовка” та „козу”. Решта учасників гри – „пастушки”. Вони, тримаючись за руки, утворюють коло. У середині кола бігає „коза”. За колом рухається „вовк”, який намагається вичекати момент, вскочити в коло та спіймати „козу”. В коло він може потрапити лише через ворота (підняті вгору руки), які відкриваються в різних частинах кола.

Правила гри. Якщо „вовк” забіг всередину та спіймав „козу”, тоді „коза” стає „вовком”. „Вовк” вибирає нову „козу”, а гра триває.

НАЗДОЖЕНИ ЗА СИГНАЛОМ (0 - 3)

Сприяє розвитку спритності, увазі, орієнтації в просторі.

Дітей розподіляють парами. За сигналом викладача один з пари впродовж 30 с наздоганяє другого. Потім все навпаки. Якщо за цей час один гравець зловить другого, він перемагає.

Правила гри. Використовувати велику площу для бігу, дотримуватись сигналу.

ЗНАЙДИ СОБІ ПАРУ (2 - 3)

Удосконалює навички ходьби, бігу. Виховує увагу, вміння орієнтуватися в просторі.

Діти стають парами, хто з ким хоче. На умовний сигнал вихователя діти розходяться або розбігаються по залу. За другим сигналом діти стають парами та йдуть по залу. Хто залишається без пари – вибуває на дві гри. Потім гра повторюється.

Правила гри. Діти стають парами і розбігаються по залу лише за сигналом. При кожному повторенні гри пари міняються. Стежити, щоб діти використовували всю площу залу, не штовхалися, швидко ставали парами.

ОСТАННІЙ ВИБУВАЄ (1 - 3)

Сприяє розвитку швидкості реакції, орієнтації в просторі.

Діти стоять на одній стороні залу. За сигналом вони перебігають на протилежну сторону. Той, хто останнім перетне лінію фінішу, вибуває з гри. Перемагають двоє, які найдовше перебували у грі.

Правила гри. Не можна штовхатися під час бігу.

СИЛЬНІШЕ ТА ШВИДШЕ (0 - 3)

Сприяє розвитку точності рухів, швидкості реакції.

Усі гравці стоять в шерензі. Кожний гравець в накресленому колі підкидає м'яч догори і одразу ж біжить по лінії, що проведена від кола (на лінії нанесені цифрові смужки на відстані 1 м). Скільки смужок пробіжить гравець, поки м'яч у повітрі, стільки очок він отримує.

Перемагає гравець, який отримує найбільше очок за декілька спроб.

ЯЩІРКА (1 - 3)

Сприяє розвитку швидкості реакції, координації рухів.

Гравці вишиковуються в колону і тримаються руками за пояс того, хто попереду. Вся колона – „Ящірка”, перший у колоні – „голова ящірки”, а останній – її „хвіст”. За сигналом учителя „голова” повинна спіймати „хвіст”,

який від неї вислизає. „Голова”, упіймавши „хвіст”, переходить у кінець колони, а гра повторюється. Програють діти, які розірвали ланцюг.

Правила гри. Діти повинні для бігу використовувати всю площу залу. „Хвіст” вважається спійманим при доторканні до нього долонею руки.

ДЗВОНИК (0 - 3)

Сприяє розвитку швидкості реакції, уваги, навичці орієнтуватися в просторі.

Гравці довільно розташовуються по залу. Учитель призначає ведучого. За сигналом гравці бігають по залу та передають один одному дзвоник. Ведучий намагається доторкнутися до учня з дзвоник у руках. Коли він це зробить, то учень, до якого він доторкнувся, стає ведучим. Гру повторюють декілька разів.

Правила гри. Дзвоник передається з рук в руки без затримки. Забороняється вибігати за межі залу.

КІТ ТА МИШІ (0 - 3)

Сприяє розвитку швидкості рухів, орієнтації в просторі.

Визначено будиночки мишей та територію kota. Діти-миші чіпляють собі хвости. Кіт стоїть посередині залу. За командою ведучого (махає кольоровим прапорцем, показує на пальцях ((4, 3, 2, 1)), жестом показує початок), миші перебігають з однієї сторони залу до іншої. Якщо кіт спіймає когось за хвіст, той сідає на лаву. Перемагає той, кого кіт жодного разу не спіймав.

Правила гри. Триматися за хвіст не можна. Довго сидіти дітям на лаві не цікаво, тому той, кого спіймали може передати хвіст іншому учаснику, який ще не брав участі у грі. Ускладнити гру можна двома котами.

ДРУГИЙ ЗАЙВИЙ (2 - 3)

Розвиває швидкість реакції.

Учні утворюють коло. Вибирають двох ведучих: один із них ловить, другий – утікає. Якщо „втікач” стане попереду будь-якого гравця, то цей гравець стає „втікачем”, а „втікач” – „ловцем”.

Правила гри. Через коло бігати не можна.

ХТО ПЕРШИЙ? (0 - 3)

Розвиває швидкість реакції, спритність, орієнтацію в просторі.

На одній стороні залу стоять 3-4 дітей з естафетними паличками. На протилежній – гравці тих же команд. За вказівкою учителя діти з естафетними паличками біжать до гравців своїх команд. Виграє та команда, гравець якої швидше добіг на протилежну сторону залу. Потім діти повертаються на свої місця, виходить інша підгрупа дітей. Гра закінчується, коли в ній візьмуть участь усі діти.

Вказівки до гри. Відстань між гравцями в межах 10-15 м. Замість естафетних паличок можна використовувати прапорці кубики, булави та інше.

НАЗДОЖЕНИ СВОЮ ПАРУ (2 - 3)

Удосконалює навички бігу, виховує увагу, вчить орієнтуватися в просторі.

Узявшись за руки, гравці зовнішнього кола йдуть праворуч, а внутрішнього – ліворуч. За сигналом учителя вони зупиняються. Гравці з внутрішнього кола повертаються обличчям до зовнішнього, а ті подають їм руки. Кожен запам'ятовує свого товариша. За другим сигналом, учні розбігаються по залу. Коли учитель підіймає вгору червоний прапорець, учні зовнішнього кола біжать до свого партнера. Хто першим наздоганяє свого товариша – та пара – переможець. Гру повторюють, але учні міняються місцями.

Правила гри. Не дозволяється бігати поруч зі своїм партнером.

ГРА ЗІ СТРИБКАМИ (2 - 3)

Сприяє координації рухів.

Команди стоять у колонах по одному перед лінією старту. За сигналом вчителя направляючі пересуваються до позначки стрибками на правій нозі, назад – на лівій. Повернувшись, торкаються рукою наступного гравця.

Правила гри. Перемагає команда, яка перша закінчила гру. Розпочинати стрибки завчасно не дозволяється.

ЛОВИ (0 - 3)

Сприяє розвитку швидкості рухів та орієнтації в просторі.

Діти перебігають з однієї частини залу на іншу. Один з дітей знаходиться в центрі та намагається упіймати когось з учасників, доторкнувшись до нього рукою. Якщо він це зробить, бере того, кого зловив за руку, бігають разом з ним і ловлять інших гравців. Коли їх стає 4, вони розподіляються по 2 і знову ловлять інших.

Можна ускладнити гру, поставивши посеред залу лави, через які не можна перестрибувати, а лише їх треба обминати.

ДВА МОРОЗИ (2 - 3)

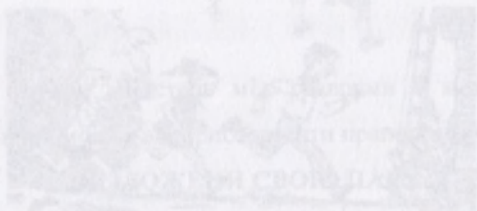
Виховує витримку, сміливість, кмітливість.

На двох протилежних сторонах залу або майданчику накреслити лінії. Це два будиночки, відстань між якими 8-10 м. Усі діти, окрім двох „морозів”, які стоять посередині майданчика, перебувають в одному з „будиночків”. За сигналом учителя діти перебігають до протилежного „будиночка”. „Морози” намагаються спіймати їх. „Мороз” „заморожує” перебігаючи, торкаючись їх рукою. „Заморожені” зупиняються на місці до наступного перебігання. „Морози” знову виходять на середину залу. Діти швидко біжать виручати своїх

товаришів, подають їм руку й разом перебігають до першого „будиночка”, а „морози” їх не пускають. Після 2-3 перебіжок призначаються нові „морози”, а гра повторюється.

Правила гри. Бігти можна лише вперед. Усі, до кого доторкнуться „морози”, мають зупинитися на тому місці, де їх заморозили доти, доки їх не виручать у наступній перебіжці.

Для формування правильної постави можна додати завдання: діти, до яких „морози” доторкнулися, повинні стояти струнко.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абу Атван Юссер Ибрагим Коррекционная работа средствами физической культуры в физической реабилитации лиц с особенностями развития // Олимпийский. спорт и спорт для всех: V Междунар. науч. конгресс.- Минск, 2001. – С. 3.
2. Александровская М.А. Проблема организации выявления и учета детей с нарушением слуха // Дефектология. - 1976. - № 3. - С. 6-12.
3. Андрощук Н. Рухливі ігри та естафети у фізичному вихованні школярів: Метод. посіб. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. – 144 с.
4. Антропова М.В. Что надо знать о двигательной активности и закаливании детей // Физическая культура в школе. – 1993. - № 3. – С. 28-36.
5. Арцибашева М.Г., Медведев В.Х. Вплив дозованого фізичного навантаження на організм учнів молодших класів // Фізичне виховання дітей і молоді. – 1996. - № 11. – С. 10-14.
6. Багрова И.Г. Система работы по развитию восприятия речи на слух в школе для слабослышащих детей // Дефектология. - 1984. - № 1. - С. 69-75.
7. Байкіна Н.Г., Крайний Н. С. и др. Критерии оценки физического развития глухих детей по отбору в специальные школы // Оздоровительная физическая культура и спорт инвалидов: Тезисы докл. 1 Всесоюз. науч.-практ. конф. – О.: Ин-т им. К.Д. Ушинского, 1989. – Вып. 2. – С. 4-5.
8. Бацунов Н.А., Бессарабов Н.С. Точность игровых движений у глухих детей // Оздоровительная физическая культура и спорт инвалидов: Тезисы докл. 1 Всесоюз. науч.-практ. конф. – О.: Ин-т им. К.Д. Ушинского, 1989. – Вып. 2. – С. 6.
9. Белов Р.А., Высоцкий М., Карабанова И.В. Организация физического воспитания глухих школьников // Оздоровительная физическая культура

- и спорт инвалидов: Тезисы докл. 1 Всесоюз. науч.-практ. конф. – О.: ПИИ им. К.Д. Ушинского, 1989. – Вып. 2. – С. 8-9.
10. Бех І.Д. Теоретичні засади навчання і розвитку аномальних дітей // Педагогіка і психологія. – 1995. - № 4. – С. 147-155.
11. Бойко В.В. Целенаправленное развитие двигательной функции человека в процессе физического совершенствования и коррекции восстановительной работы: Автореф. дис. ... д. наук физ. восп. и спорта (13.00.03) / Південноукраїнський ДПУ -О., 1994. – 28 с.
12. Бондар В. Важливий етап у розвитку спеціальної освіти аномальних дітей // Дефектологія. – 1996. - № 1.- С. 23-25.
13. Бондар В. Стан і перспективи розвитку державної системи навчання дітей з психофізичними вадами // Дефектологія. – 1997. - № 3. – С. 2-7.
14. Борисенко А. Організація і методика проведення фізкультурних хвилин і фізкультурних пауз з учнями початкових класів // Фізичне виховання в школі. – 2000. - № 3. – С. 25-27.
15. Борщевська Л. Формування у школярів з порушенням слуху діалогічного мовлення // Дефектологія. – 1996.- № 1. - С. 51-54.
16. Булига Н. Вплив рухливих ігор на моделювання фізичних здібностей аномальної дитини // Молода спортивна наука України: Зб. наук. статей галузі фізичної культури і спорту. – Л., 2002. – Вип. 6. – Т. 2. – С. 410-422.
17. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Народна рухлива гра – основний засіб фізичного виховання дошкільнят // Традиції фізичної культури в Україні: Зб. наук. статей / За заг. Ред. С.В. Кириленко, В.А. Старкова, А.В. Цюсюк – К., 1997. – С.145-153
18. Войтек В.І. Психологічний словник. – К.: Здоров'я, 1986. – С. 20-26.
19. Воробей Г.В. Народні ігри та забави у фізичному загартуванні молодших школярів різних етнографічних груп Прикарпатського краю: Автореф. дис...канд. пед наук. -К., 1997. – 16 с.

20. Высоцки Цезары. Применение подвижных игр в физическое воспитание школьников // Олимпийский спорт и спорт для всех: V Междунар. науч. конгресс. – Минск, 2001. – С. 344.
21. Грибовська І.Б. Комплексна оцінка функціонального стану вестибулярної сенсорної системи глухих дітей та його корекція в процесі фізичного виховання: Автореф. дис...канд. наук фіз. вих. і спорту (24.00.02) / Волинський ДУ ім. Л. Українки. - Луцьк, 1998. – 17 с.
22. Дьячкова И. Основы обучения и воспитания аномальных детей. – М.: Просвещение, 1980. – 390 с.
23. Єременко І.Г. Основи спеціальної дидактики. – К.: Рад. школа, 1986. – 200 с.
24. Заєць А. Рухова активність і її взаємозв'язок із психосоматичним здоров'ям дітей 6-7 річного віку в умовах застосування національних ігор // Педагогіка, психологія і медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Х., 2003. - № 17. – С. 7-12.
25. Зыкова Т.С. Обучение глухих школьников планированию речевой деятельности на уроках развития речи // Дефектология. – 1990. - № 1. – С. 45 -49.
26. Концепція спеціальної освіти осіб з психічними і фізичними вадами в Україні // Дефектологія. – 1986. - № 1. – С. 2-15.
27. Коротков И.М. Подвижные игры в школе: В помощь учителям физической культуры. – М.: Просвещение, 1980. – 190 с.
28. Кудикіна Н.В. Рухливі ігри як унікальний засіб педагогічної роботи з молодшими школярами // Теорія і практика фізичного виховання. – 2001. - № 3-4. – С. 21-28.
29. Кузин В.В., Матвеев А.П., Жариков С.М. Физическая культура. 3 класс: Учебник. – М.: Фракт, Радио Софт, 1999. – 112 с.
30. Кузьмичев І.Е., Пономарчук В.М. Организационно-методические основы преподавания курса „Подвижные игры” // Человек в мире спорта: Тез. докл. – М., 1998. – Т. 2. – С. 478-480.

31. Левків В.І. Використання засобів української народної фізичної культури у фізичному вихованні дітей молодшого шкільного віку: Автореф. дис...канд. наук фіз. вих. і спорту (24.00.02) / Волинський ДУ ім. Л. Українки. -Луцьк, 1998. – 17 с.
32. Лесик В. В. Рухова активність як складова фізичного вдосконалення дітей з послабленим станом здоров'я // Педагогіка і психологія. – 1995. - № 4. – С. 120-124.
33. Ляхова І. Ритмізація рухів дітей з вадами слуху // Дефектологія. – 2002. - № 3. – С. 24-28.
34. Михайлова О. Гуманізація виховання дітей з вадами слуху // Дефектологія. – 2000. – № 2. – С. 46-49.
35. Мудрик С. Класифікація рухливих ігор за характером рухової діяльності // Фізичне виховання. Спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. праць Волинського ДУ. – Луцьк, 2002. – С. 83-86.
36. Мурза В.П. Фізичні вправи і здоров'я. – К.: Здоров'я, 1991. – 253 с.
37. Огорелкова Л. Аналіз состояния и перспективы развития физкультурно-оздоровительной и спортивной работы с инвалидами в Украине // II Міжнар. наук. конф. студентів „Спортивна наука на рубежі століть”. – К., 2000. – С. 196-199.
38. Олійник П.І. Значення рухливих ігор для виховання молодших школярів // Кінезіологія в системі культури: Матер. конф. – Івано-Франківськ, 2001. – С. 28-30.
39. Приступа Є., Слімаковський О., Лук'янченко О. Українські народні рухливі ігри, розваги та забави: методологія, теорія і практика. – Дрогобич: Вимір, 1999. – 449 с.
40. Рахманов В.М. Психотерапія в сурдології. – К.: Здоровье. – 1994. – 120 с.
41. Ремажевська В.М. До питання про концепцію розвитку дефектології в Україні // Український освітній журнал. – 1994. - № 2. – С. 92-94.

42. Родионов А., Родионов В. Физическое развитие и психическое здоровье: Программа развития личности ребенка средствами физической активности. – М.: Новая школа, 1997. – 63 с.
43. Сватыев А. Корекція рухової сфери у глухих дітей // Дефектологія. – 2000.- № 3. – С. 36-38.
44. Сермеєв Б.В. Фізичній культурі інвалідів – наукову основу // Дефектологія. –1998. - № 2. -С. 12-13.
45. Страковская В.Л. Подвижные игры в терапии больных и ослабленных детей. 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Медицина, 1987. – 240 с.
46. Тарасун В. Інтеграція дітей з особливими потребами в активне життя суспільства // Дефектологія. – 2000. - № 1. – С. 1-3.
47. Форостян О. Зміст, методика й організація занять із розвитку точності рухів у глухих школярів // Дефектологія. – 2001. - № 2. – С. 34-37.
48. Форостян О. Удосконалення точності рухів у глухих дітей // Дефектологія. – 2001. - № 2. – 15-17.
49. Хохліна О. Корекційно-розвивальна робота в системі загальної освіти // Дефектологія. – 2000. -№ 2. – С. 11-16.
50. Цьось А.В. Українські народні ігри та забави Луцьк: Надстир'я, 1994. – 96 с.
51. Чудная Р. Адаптивное физическое воспитание (Монографія). – К.: Наукова думка, 2000. – 358 с.
52. Шмаргун М.І., Шмаргун В.М. Рольова рухлива гра як засіб корекції порушеного розвитку дітей // ЛДІФК. Сучасні проблеми розвитку теорії та методики спортивних і рухливих ігор: Тези ІІ Всеукр. наук.-практ. конф. – Л., 1997. – С.74-75.
53. Avery, M.E., & First, I.R. Pediatric medicine. – Baltimore, 1995. – P. 242.
54. Ayukawa, H.,& Rudmin, F. Does early middle ear pathology affect auditory perception skills and learning? Comments on Branders and Ehinger // Journal of Speech and Hcaring Disorders. – New York, 1983. - № 48. – P. 222-224.

55. Barza M. Eye color and deafness after meningitis // Infectious Diseases in Clinical Practice. – New York, 2001. - № 10. – P. 239.
56. Bellinger, D., Levitson, A., Waternaux, C., Needleman, H., & Rabinowitz, M. Longitudinal analyses and postnatal lead exposure and early cognitive development // New England Journal of Medicine. – England. – 2000. - №2. – P. 200.
57. Berger, P.B., Succop, P.A., & Bier, M. Low-level fetal lead exposure effect on neurobehavioral development in early infancy // Pediatrics. -1987. -V. 80.- P. 721-730.
58. Bergstrom, L. Causes of severe hearing loss in early childhood // Pediatric Annals. - 1996. - V. 9. - P. 23-30.
59. Berko - Gleason, J. The development of language. – Columbus, Ohio: Merrill, 1985. – 200 p.
60. Chapman, R.S. & Miller, J.F. Word order in early two- and three-word utterances: Does production precede comprehension? // Journal of Speech and Hearing Research. - 1989. - V. 18. - P. 355-371.
61. Coleman M., Skeen P. Play games and sport: Their use and misuse. A development perspective // Childhood Education. – 1985. - Vol. 61. - №3.- P. 192-198.
62. Coplan, J. Deafness: Ever heard of it? Delayed recognition of permanent hearing loss // Pediatrics. - 1987. - V. 79. - P. 206-213.
63. Coplan, J. The Early Language Milestone Scale. Tulsa. OK: Modern Education Corporation. – 1989. -V. 9.- P. 105-110.
64. Cox C., Hack M. & Metz D. Brain stem-evoked response audiometry: Normative data from the preterm infant // Audiology. - 1995.- № 20.- P. 53-64.
65. Curtiss, S., Prutting, C., & Lowell, E. Pragmatic and semantic development in young children with impaired hearing // Journal of Speech and Hearing Research. - 1997. - V. 22. -P. 534-552.

66. Daly, K., Giebink, G. S., Le, C. T., & Russ, J. N. Determining risk for chronic otitis media with effusion // *Pediatric Infectious Disease Journal*. -1990. - V. 7.- P. 471-475.
67. Donahue, M. Learning disabled children as conversation partners // *Topics in Language Disorders*. -1995. - V. 1. - P.15-27.
68. Davis J.M. Performance of young hearing-impaired children on a test of basic concepts // *Journal of Speech and Hearing Research*. - 1984. - № 5.- P. 342-351.
69. Fraser, G.R. Profound childhood deafness // *Journal of Medical Genetics*. - 1999. -V. 1. -P. 118-151.
70. Fria T.J., Paradise J.L., Sabo D.L., Elster B.A. Conductive hearing loss in infants and young children with cleft palate // *Journal of Pediatrics*. - 1987.- V. 111.- P. 84-87.
71. Giebink, G.S., Batalden, P.B., Russ, J. N., & Le, C. T. Cefactor versus amoxicillin in the treatment of acute otitis media // *American Journal of Diseases of Children*. - 1999. -V. 138, P. 287-292.
72. Giebink, G.S. Epidemiology of otitis media with effusion. In F. H. Bess (Ed.), *Hearing impairment in children*. Parkton, Md.:York. – 1993. – 280 p.
73. Grimes, C.T. Audiologic evaluation in infancy and childhood // *Pediatric Annals*. - 1985. -V. 14.-P. 211-219
74. Katharine G. Butler, PhD *Hearing Impairment And Language Disorders: Assessment and Intervention*. – New York: Syracuse, 1994. – P. 231.
75. Maxon, A.B., White, K.R., Vohr, B.R., & Behrens, T.R. Feasibility of identifying risk for conductive hearing loss in a newborn universal hearing screening program. // *Seminars in Hearing*, 14:1, P. 73-78.
76. Mc Garr, N.S. The effect of context on the intelligibility of hearing and deaf children speech // *Language and Speech*. -2000. - V. 24. -P. 255-264.
77. Rowe, L.D. Hearing loss: The profound benefits of early diagnosis // *Contemporary Pediatrics*. -2000. - V. 2. -P. 77-85.

78. Zinkus P., Grottlieb M. Developmental and psychoeducational sequelae of chronic otitis media // American Journal of Diseases of Childhood. -1998.- V. 132. – P. 100-104.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Етіологія та класифікація глухоти	4
1.1. Етіологія глухоти	4
1.2. Сучасні класифікації глухоти	9
1.3. Діагностика глухоти	11
1.4. Пам'ять та мова у глухих дітей	13
Розділ 2. Організація виховання та навчання глухих дітей	16
2.1. Принципи виховання та навчання	16
2.2. Методи виховання та навчання	19
2.3. Форми, засоби та методи фізичного виховання глухих дітей	25
Розділ 3. Особливості розвитку рухового аналізатора у глухих дітей	29
Розділ 4. Роль рухливих ігор у корекційно-педагогічному процесі фізичного виховання глухих дітей	34
4.1. Завдання ігрової діяльності	35
4.2. Особливості рухливих ігор	36
4.3. Методика підбору рухливих ігор для глухих дітей молодшого шкільного віку	38
Розділ 5. Орієнтовні комплекси спеціальних вправ для корекції існуючих недоліків фізичного розвитку глухих дітей	45
Розділ 6. Рухливі ігри для глухих дітей молодшого шкільного віку	54
Список літератури	91

Х.Є. Гурінович, В.М. Трач

**МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ КОРЕКЦІЇ РУХОВОЇ ФУНКЦІЇ
ГЛУХИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Навчальний посібник